Dir. Com. I. 1 (6)

BULLARIUM ROMANUM

PP. I. 6.

BULLARUM
DIPLOMATUM ET PRIVILEGIORUM
SANCTORUM ROMANORUM PONTIFICUM
TAURINENSIS EDITIO

LOCUPLETIOR FACTA

COLLECTIONE NOVISSIMA PLURIUM BREVIUM, EPISTOLARUM, DECRETORUM ACTORUMQUE S. SEDIS

A S. LEONE MAGNO USQUE AD PRAESENS

CURA ET STUDIO

COLLEGII ADLECTI ROMAE VIRORUM S. THEOLOGIAE ET SS. CANONUM PERITORUM

QUAM

SS. D. N. PIUS PAPA IX

APOSTOLICA BENEDICTIONE EREXIT

AUSPICANTE

EMO AC REVMO DNO S. R. E. CARDINALI

FRANCISCO GAUDE

TOMUS VI

ab HADRIANO VI (an. MDXXII) ad PAULUM IV (an. MDLIX)

AUGUSTAE TAURINORUM

SEB. FRANCO ET HENRICO DALMAZZO EDITORIBUS

MDCCCLX

Huiusce operis Editores Taurinenses, Legum beneficio se uti velle, pro additionibus notisque, declarant, ita ut, sine eorum facultate, aliquid praelo iterum committere liceat memini.

LECTORI BENEVOLO

TAURINENSES BULLARII EDITORES

Sextum, quod bene vertat, Magni Bullarii volumen[1], sane cunctanter, verum aliquando tamen ex nostra officina prodit. Qui autem cunctationis caussam Lectori velit aperire, in hac tanta temporum perturbatione, is γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Etenim, quisnam in tam pervagatis Italiae fortunis hospes versatur; quisnam ignorat inter armorum strepitus officinarum sonitum silere, officinatorum contentiones conquiescere? Operam nihilominus paullisper, non animum relaxavimus: aliquid de itinere, nihil de voluntate remisimus. Cuius quidem rei certissimum argumentum praebent, quas maiori profecto alacritate studioque in hoc ipso adornando volumine posuimus, lucubrationes curaeque; nullo, quem adire liceret, praetermisso codice; nullo ad rem non adhibito libro[2]. Verum non omnia per libros

(1) In romana editione Mainardi hocce VI volumen est tomi IV pars I, Romae an. MDCCXLV excusa, inscripta E.mo S. R. E. Cardinali Thomae de Almeyda, Patriarchae Olyssiponensi, qui in Urbe diem clusit supremum an. MDCCLIII, meritis clarus.

(2) Grates hic nobis agendae eruditissimo ac comi Sacerdoti D. Gaspari Gorresio, R. Ped. Scientiarum Academiae ab actis, equiti Mauritiano, maioris Bibliothecae Taurinensis Praefecto, qui benevolentia in nos sua, ac in opus nostrum studio, plurimos libros, quos ditissimae Bibliothecae plutei capiunt, utiliter adeundos nobis indicavit, multos humanissime praebuit. Quorum haud refert catalogum nunc texere, ne Lectoris patientia abutamur.

sanari possunt; etiam ingenii quaedam et doctrinae pars est; quum meliores saepe notae editiones desiderentur, saepius autographum desit; ita ut cura concinnandi textus tota in critices arte, quae antiqua monumenta liberare a vitiis, integritatique restituere conatur, conquiescat, necesse est. Hac quidem arte pluries usi sumus, ut crebrae notae paginis subiectae demonstrant, qua felicitate ii dicent, qui norunt quam sit operosum quid in pontificiis apicibus cuiusque vere Pontificis sit iudicare; quid a mala manu vel addendo vel corrumpendo illatum definire.

Commendationem editioni nostrae comparare novis conaminibus aventes, nihil, ita nos Deus fortunet, consulto negleximus. Et revera, bullas constitutionesque apostolicas in Mainardi romana editione comprehensas ad chronologiae, ut par erat, tesseram revocantes, iam in superioribus voluminibus studiose ordinavimus, adiecta ad paginae cuiusvis oram notula; ut qui nostra editione uteretur, cum unius alteriusve loci prolationes testimoniaque ex veteri romana in theologiae sacrorumve canonum operibus nancisceretur, actutum admonitus, decimum, exempli caussa, in Taurinensi locum habere constitutionem, quae in Romana vicesimum, haud anceps dubiusque haereret. At at, cum in recentiorum Pontificum Maximorum regnis, monumentorum segete mirum in modum crescente, partim ob adscripti anni dierumque errorem, partim quia *opere in longo fas est obrepere somnum*, apicum pontificiorum series mirum in modum perturbata visa esset, multaque in *Appendicibus* a Cocquelinio prolata suis sedibus inserenda forent, constitutiones universas in ordinem digerendi a vertice ad talos necessitas apparuit, atque tabula ad voluminis initium adposita est, in qua vetus novusque ordo describeretur. Quam sane methodum, ut ceteros reticeamus, in sancti Hieronymi *Litteris* disponendis sequuti sunt D. Pouget et D. Martianay et, post aliquot annos, Vallarsi [1].

(1) D. Antonius Pouget, e Congregatione sancti Mauri, Ordinis Benedictinensium, an. MDCXCIII, Lutetiae Parisiorum, sancti Hieronymi operum primum volumen *in-fol.* dedit; at, morte praeventus, perficere incepta nequivit. D. Ioannes Martianay continuavit opus, absolvitque an. MDCCVI, aliis quatuor voluminibus *in fol.* adiectis. Paucos post annos, sancti doctoris eamdem editionem notis illustratam, emendatam et auctam Dominicus Vallarsi Veronae ab an. MDCCXXXIV ad MDCCXLII evulgavit, quae XI *in-fol.* volumina comprehendit. Hinc triplex sancti Hieronymi disponendarum Litterarum ordo: *I, Veterum Editionum; II, Editionis Benedictinae; III, Editionis Vallarsianae.*

Nitidas praeterea formas recens fusas, praesentique ac grandi pecunia emptas, hocce nobis excudentibus volumen adhibere visum est, nulla certe impellente necessitate, quum illae, quibus priora quinque edidimus, nec obsoletae essent nec indecorae; sed quia et utilitati et venustati litandum. Quae autem in huius operis principio in cuiuscumque bullae fronte *Summaria* daturos promiseramus, dedimusque in quinque voluminibus, omittenda in posterum haud leves nobis caussae suasere. Etenim centies plerique huiusce editionis subscriptores petiverunt a nobis ut, quum summaria ex postillarum, quae ad paragraphos quosque vel habebantur vel suppletae fuerunt, compactione hucusque manaverint; nihilque, quod in paginarum marginibus non sit, capiant, ea praetermittere liberet: quibus morem gerere optime visum est. Adsunt equidem Cocquelinianae in capite cuiuscumque bullae rubricae, quae rerum argumenta praebent: adsunt notulae sive postillae, quae in paragrapho quoque scitu digniora innuunt. Nihil itaque tempore spatioque abuti opus est [1]; quique rem accurate perpendent, ii, quod optime ademptum est, retinere nos velle ineptum existimabunt.

En, candide Lector, morae haud nobis bene visae, qua via damna rependamus: en quibus modis, nec labori nec sumptibus parcentes, efficere conemur ut opus, in quo sacra profanaque doctrina tam plenos haustus haurire potest, futurum sit huiusmodi in quo studiosorum vota conquiescant.

Augustae Taurinorum, kalendis septembris MDCCCLX.

SEB. FRANCO et H. DALMAZZO Editores.

(1) Nec est ὑπερβολή. Lector, si vacat, vide voluminis II pp. 703 et 780; voluminis III pp. 433 et 744; voluminis IV pp. 54, 70, 135, 145, 261, 317, 347, 424, 542 *etc.*; voluminis V pp. 234, 380, 421 *etc.*, in quo, quum crebrae litterae subscriptorum de *Summariis* conquererentur, iam incepimus prolixiora compendiare, uti videre est in ipso volumine, pp. 434, 444, 481, 499 *etc.*, maxime vero p. 516, ubi summarium habetur prolixum, et nihilominus in compendium redactum.

TABULA

in qua Magni Bullarii constitutionum ordo Taurinensis editionis cum ordine constitutionum editionis Cocquelinianae confertur.

Ordo editionis Taurinensis			Ordo editionis Cocquelinianae
		PAULI III CONSTITUTIONES*	
A. D.			Tom. IV, p. I.
1534	I	Rationi congruit	1
»	II	Inter curas	2
»	III	Sanctissimus	3
1535	IV	Cum nobis	64
»	V	Ex iniuncto	4
»	VI	Dudum	5
»	VII	Cum nobis constet	6
»	VIII	Eius, qui	7
»	IX	Illius vices	8
»	X	Non sine	9
1536	XI	Consueverunt	10
»	XII	Ad dominici gregis	11
»	XIII	Superioribus	12
»	XIV	Si diffusis	13
»	XV	Exponi nobis	14
1537	XVI	Ex supernae	65
»	XVII	Licet potestatis	19
»	XVIII	Romani Pontificis	15
»	XIX	Cum, sicut	16
»	XX	Romani Pontificis	17
»	XXI	Benignitas	18
1538	XXII	Officii nostri	20
»	XXIII	Alias	21
»	XXIV	Cum, sicut	22
1539	XXV	Ex clementi	23
»	XXVI	Dominus	24
1540	XXVII	Nuper	25
»	XXVIII	In eminenti	26
»	XXIX	Ex iniuncto	27
»	XXX	Debita consideratione	28
»	XXXI	Romanus Pontifex,	29
»	XXXII	Cum, sicut	30
»	XXXIII	Regimini	31
1541	XXXIV	Altitudo	32
»	XXXV	Licet nuper	33
»	XXXVI	Sanctissimus	34
»	XXXVII	Cum, sicut	35
1542	XXXVIII	Romani Pontificis	39
»	XXXIX	In apostolici	36
»	XL	Dum ad universas	37
»	XLI	Cupientes iudaeos	38
»	XLII	Initio	40
»	XLIII	Licet ab initio	41
»	XLIV	Cum dilectus filius	42
»	XLV	Licet ecclesiarum	43
1543	XLVI	Illius, qui	44
»	XLVII	Exposcit debitum	45
»	XLVIII	Etsi cunctis	46
»	XLIX	Decens esse	47
»	L	Ut electiones	48
1544	LI	Decet Romanum	49
»	LII	Cum, sicut	50
1544	LIII	Cum, sicut	51
»	LIV	Romani Pontificis	52
1545	LV	Accepimus nuper	53
»	LVI	Cum, sicut nobis	54
»	LVII	Cura pastoralis	55
»	LVIII	Cum gravissimae	56
1547	LIX	Meditatio	57
1548	LX	Romanus Pontifex	61
»	LXI	Iniunctum	58
»	LXII	Ad onus	59
»	LXIII	Cum, postquam	60
1549	LXIV	Exponi nobis nuper	62
»	LXV	Licet debitum	63
		IULII III CONSTITUTIONES (*Idem utriusque editionis ordo usque ad constitutionem XXVII*)	
1554	XXVIII	Sanctissimus	29
»	XXIX	Sanctissimus	30
»	XXX	In multis	31
»	XXXI	Sanctissimus	28
»	XXXII	Cum, sicut nuper	32
»	XXXIII	Nuper	33
»	XXXIV	Pastoris aeterni	34
»	XXXV	Cum, sicut	35
		PAULI IV CONSTITUTIONES (*Idem utriusque editionis ordo usque ad constitutionem VIII*)	
1555	IX	Ab ea ipsa die	10
1556	X	Cum saepius	9
»	XI	Dudum	11
»	XII	Ut exactio	12
»	XIII	Sanctissimus	13
»	XIV	Apostolicae Sedis	14
»	XV	Romanus	15
»	XVI	Incumbentia	16
1557	XVII	Inter ceteras curas	17
»	XVIII	Sanctissimus	18
1558	XIX	Ineffabilis	19
»	XX	Sanctissimus	20
»	XXI	Decens	25
»	XXII	Sanctissimus	26
»	XXIII	Postquam	21
»	XXIV	Gloriosus	22
»	XXV	Cum, secundum	23
»	XXVI	Piis	24
1559	XXVII	Cum ex apostolatus	27
»	XXVIII	Etsi	28
»	XXIX	Cupientes	29
»	XXX	Æqua	30
»	XXXI	Super	31
»	XXXII	In sacra	32

INDICULUS

SS. PONTIFICUM CONSTITUTIONUM

QUAE IN TOMO VI

EXTRA ORDINEM CHRONOLOGICUM VAGANTUR.

(Vide *Adv.* praepositam indiculo tomi X).

Datum A. D.			*Pag.*
		HADRIANUS VI.	
(*Absque data mensis et diei*)	1522	Satis et plusquam satis	3
		CLEMENS VII.	
4 Octobris	1529	Cum de viribus	121
20 Decembris	1529	Cum ex multorum	97
30 Iunii	1530	Cum nuper	98
22 Septembris	1530	Sanctissimus... qui dudum	102
3 Septembris	1533	Licet variae	132
14 Aprilis	1534	Sanctissimus... constitutionem suam	103 et 171
		PAULUS III.	
(*Absque data*)	1535 (?)	Cum nobis constet	194
(*Absque data*)	1535 (?)	Non sine animi molestia	217
(*Absque data*)	1537	Attendentes	255
(*Absque data*)	1537 (?)	Cum sicut accepimus	256
(*Absque data*)	1538 (?)	Aliàs felicis	265
17 Decembris	1538	Cum Redemptor	203
(*Absque data*)	1541 (?)	Licet nuper	312
(*Absque data mensis*)	1542	Licet ecclesiarum	349
18 Maii	1543	Sanctissimus... qui dudum	186
1 Decembris	1543	Pastoralis officii	193
(*Absque data mensis et diei*)	1544	Ex debito	366
10 Septembris	1544	Ex debito	264
(*Absque data*)	1544	Cum, sicut accepimus	371
(*Absque data*)	1545 (?)	Cum gravissimae	379
(*Absque data*)		Ad onus	384
4 Iunii	1548	Cum aliàs nos	389
15 Martii	1549	Accepimus	375
		IULIUS III.	
(*Absque data*)	1550 (?)	Cum, sicut accepimus	404
4 augusti	1550 [a]	Dudum ex certis	420
(*Absque data*)	1550 (?)	Cum sicut accepimus	421
(*Absque data*)	1551 (?)	Cum nuper	412
(*Absque data*)	1554 (?)	Sanctissimus... cui nuper	476
(*Absque data*)	1554 (?)	Cum, sicut accepimus	486
(*Absque data*)	1555 (?)	Licet ex iuris	504
(*Absque data*)	1558 (?)	Sanctissimus... qui in crastinum	532
(*Absque data*)	1558 (?)	Sanctissimus... volens	537

(a) Itorum publicata sub data 18 iunii 1551.

HADRIANUS VI

PAPA CCXX

Anno Domini MDXXII.

An. C. 1522 Hadrianus, tituli Ss. Ioannis et Pauli presbyter cardinalis, et episcopus Dertosensis, absens et in Hispania degens, electus est in Summum Pontificem die IX ianuarii MDXXII, qui, retento priore nomine, Hadrianus VI voluit appellari. Romam maritimo itinere proficiscens, Urbemque ingressus die XXX augusti anni eiusdem, sequenti die coronatus est. Sedit in pontificatu annum I, menses VII, dies VI, temporibus Caroli V, regis Romanorum; et unum Willhelmum Enchavordium [1] in cardinalium collegium cooptavit. Obiit die XIV septembris, anno MDXXIII, et sepultus est ad S. Petrum, ex qua basilica in aedem S. Mariae Theutonicorum eius ossa translata marmoreo sepulcro consignata sunt. Vacavit Sedes menses II, dies V.

1 *Enchenvoert* (B. T.).

I. An. C. 1522

Declaratio et revocatio concessionum iurispatronatus et praesentandi ad beneficia ecclesiastica, a Sede Apostolica et eius officialibus ab anno primo pontificatus Innocentii PP. VIII citra factarum [1].

Sanctissimus Dominus noster Dominus Hadrianus Papa VI.

Causa huius constitutionis.

Accepto per Sanctitatem Suam quod nonnulli Romani Pontifices eius praedecessores diversis personis, collegiis laicorum iuspatronatus ac facultates et indulta praesentandi seu nominandi personas idoneas ad ecclesias, etiam metropolitanas, monasteria et beneficia eccle-

1 De hac materia notavi in eiusdem argumenti constitutione VII Innocentii VIII, tom. V, pag. 316, *Cum ab Apostolica.*

siastica, saecularia ac regularia, ac hospitalia et alia pia loca ex tunc deinceps vacatura, etiam interdum pro eorum haeredibus et successoribus, alias sub variis modis et formis per diversas eorum literas in perpetuum vel ad certum tempus reservarunt et concesserunt, considerans quod per huiusmodi facultates et indulta Romanus Pontifex saepius impeditur quo minus personas qualificatas, utiles et necessarias ad ecclesias et monasteria promovere, ac de beneficiis ecclesiasticis similibus personis providere, hospitalia quoque et pia loca huiusmodi personis, etiam utilibus, et monasteriis committere, et alias de illis disponere libere possit.

Revocatio concessionis iurispatronatus et praesentandi, quoad beneficia electiva,

§ 1. Ideo, ut per Sanctitatem Suam et Sedem Apostolicam liberius de personis benemeritis dictis cathedralibus ecclesiis et monasteriis provideatur, et de illis ac aliis dignitatibus, beneficiis, hospitalibus et piis locis huiusmodi disponatur, opportune providere volens, felicis recordationis Innocentii Papae VIII, Suae Sanctitatis praedecessoris, inhaerendo vestigiis, omnes et singulas reservationes et concessiones iurispatronatus, ac facultates et indulta praesentandi seu nominandi personas huiusmodi ad ecclesias, monasteria, prioratus, praepositurас, dignitates, personatus, administrationes, officia, canonicatus et praebendas, aliaque beneficia ecclesiastica, cum cura et sine cura, saecularia et Ordinum quorumcumque regularia, qualitercumque qualificata, ac hospitalia et alia pia loca, per praedecessores et Sedem Apostolicam, aut eius legatos, nuncios, executores et subexecutores, ab anno primo pontificatus eiusdem Innocentii praedecessoris citra, quibusvis regibus, reginis, ducibus et marchionibus, ac aliis principibus et personis, necnon communitatibus, universitatibus, confraternitatibus et collegiis saecularium personarum, cuiuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis et conditionis existentibus, etiam ex motu proprio et ex certa scientia, ac de potestatis apostolicae plenitudine, aut etiam consistorialiter et alias, tam simpliciter quam sub quibusvis conditionibus et promissionibus, et alias quomodocumque et qualitercumque, et ex quibusvis causis, praeterquam ratione ereptionis locorum, in quibus ecclesiae, monasteria et beneficia praedicta consistunt, ex infidelium manibus et potestate, facta et concessa, quorum omnium formas et tenores eadem Sua Sanctitas haberi voluit pro expressis, quoad metropolitanas ac alias cathedrales ecclesias et monaseria, necnon prioratus et praepositurас, ac alias dignitates conventuales et alia electiva, etiam si ii, quibus reservationes et concessiones, facultates et indulta huiusmodi facta et concessa fuerunt, quascumque conditiones eis propterea quomodolibet impositas et promissiones per eos propterea factas adimpleverint.

Et quoad non electiva, cum declarationibus positis.

§ 2. Quo vero ad alia beneficia et hospitalia et pia loca huiusmodi, si illi, quibus reformationes et concessiones ac facultates et indulta huiusmodi facta et concessa fuerunt, ut praefertur, illorum occasione, fructus proxime dictorum beneficiorum, hospitalium et piorum locorum ad medietatem unius anni valoris fructuum eorumdem, secundum communem extimationem, de propriis eorum bonis non auxerunt, vel eorum ecclesias aut hospitalia et pia loca huiusmodi de novo fundamentaliter non aedificarunt, seu funditus non reaedificarunt, seu fundos, in quibus aedificarent aedificia, in praesentiarum subsecuto non concesserunt, ad quorum augmenti, aedificationis, reaedificationis et concessionis respectivae probationem eos, qui tali iure patronatus seu praesentandi et nominandi directe vel indirecte uti voluerint, eadem Sua Sanctitas teneri decrevit, etiam si conditiones, ad quas alias quam modis praemissis tenebantur, executioni deman-

datae fuissent, et in literis reformationum, et primo dictarum concessionum seu facultatum et indultorum huiusmodi cautum sit quod dictum ius simpliciter vel sub certis conditionibus, modis et formis ex fundatione vel dotatione pertineat aut pertinere censeatur, vel perinde habeatur ac si ex fundatione vel dotatione praedicta pertineret; et quod reservationes, primo dictae concessiones, facultates et indulta huiusmodi revocari non possint; et clausulae, etiam derogatoriarum derogatoriae fortiores, efficaciores et insolitae in dictis literis pro illarum praeservatione desuper adiectae sint, illarum formas et tenores pro expressis habendo, revocavit, cassavit et annullavit; ac ecclesias, monasteria, prioratus, praepositurас, dignitates et beneficia huiusmodi ad eorum primaevam naturam, praemissis non obstantibus, reduxit. Decernens irritum *etc.*

Placet, publicetur et describatur. A.

(Papae subscriptio)

Lecta et publicata fuit supradicta Regula Romae in Cancellaria Apostolica, anno Incarnationis dominicae MDXXII, die vero nona mensis decembris, pontificatus praelibati SS. D. N. Papae anno I.

Pub. die 9 decembris 1522, pontif. anno I.

II.

Hortatur Fridericum, Saxoniae ducem, ut Martinum Lutherum haeresiarcam dimittat, eiusque relictis erroribus, catholicam fidem sequatur [1].

Hadrianus episcopus servus servorum Dei.

Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem.

Satis et plus quam satis sustinuimus, dilecte in Christo, si forte Dei pietas tuam animam dignetur invisere, ac dare poenitentiam ad cognoscendum veritatem, ut resipisceres a diaboli laqueis, a quo captivus detineris. Novimus te paterne monitum a felicis recordationis praedecessore nostro, ut a te separantes [1] perniciem illam christianae religionis Martinum Lutherum; et cum iam toti orbi manifestae essent scelestissimae machinationes illius, speravimus et te ad cor poenitens reversurum.

Leo X monuit ducem Saxoniae ut Martinum dimitteret.

§ 1. Sed quoniam expectavimus uvas [2] et ecce quia frustra conflavit conflator, malitiae enim tuae non sunt consumptae: coegit nos miseratio tui, coegit paternus amor, quo te et tibi subditos Saxones in Domino semper fuimus prosequuti, salutaribus et paternis monitis adhuc convenire, ut vel tandem resipiscatis, antequam plane in vos conveniat, quod mox subdit Propheta: *Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit eos.*

Illo vero magis reprobus factus est.

Ideo Pontifex iste multis rationibus hortatur ut resipiscat.

§ 2. Et quid dicemus vobis, quam quod Galatis suis Paulus: O insensati, quis vos fascinavit veritati non obedire? Currebatis bene. Interrogate patres vestros, ac dicent vobis; maiores vestros, et annunciabunt vobis quod ab ea aetate, quo uno eodemque tempore vixere Hadrianus Romanus Pontifex et Carolus ille Magnus imperator, Saxoniae fidei plantatores, ad nostra usque et carissimi in Christo filii nostri Caroli tempora, avi et proavi vestri, atque adeo Saxones omnes, semper habiti estis veluti pacis amatores, fidei propugnatores et per omnia obedientiae pacifici filii, talesque, ut non immerito Gregorius V, natione Saxo, olim Romanus Pontifex, Saxoniae ducem in Roman. imperatoris constituerit electorem. Quomodo ergo tam cito mutatus est color optimus? Cur tam facile transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium, quod non est

Saxones commendantur fideles, et propterea Gregorius V, natione Saxo, creavit ducem Saxoniae electorem Romani imperii.

1 Errores autem ipsius Martini, ipsorumque et ipsius damnationes habes in Leonis X constitutione XLIV, *Exurge*, pag. 748; et constit. XLVI, pag. 761, tom. V.

1 *Separares* habet Raynaldus, ad cuius editionem hanc bullam exegimus, atque pluribus, quibus in Romana editione scatet mendis, accurate expurgavimus (R. T.). 2 Rayn. hic habet *vas* (R. T.).

aliud, nisi sunt quidam, qui vos conturbant et volunt convertere Evangelium Christi? Quis vineam Domini Sabaoth tam pulchre plantatam est demolitus? Certe exterminavit eam aper de sylva, et singularis ferus depastus est eam. Sed vae illud a vobis, a domesticis [1] et amicis a cruciatu praecordiorum. Obsecramus te, fili dilecte in Christo, leva oculos tuos in directum, et vide ubi sis prostratus.

Lutheri s quae mala induc t.

§ 3. Considera quantam Ecclesiae Christi, tot malis undique circumvallatae ac pene oppressae, pro opera, qua illi subvenire debueras, cladem insuper intulisti. Oppugnatur foris ab infestissimo illo ac potentissimo christiani nominis hoste. Dissident intus principes reipublicae christianæ, et in mutuam armati perniciem, cruentissimis inter se odiis conflictantur, et in fraterna viscera ferrum stringunt, ut vix ethnici inter se crudelius. An haec ita tibi visa sunt non satis gravia, nisi contritionem induceres super contritionem, nutriens ac fovens serpentem illum in sinu tuo, qui veneno linguae suae Ecclesiam et terras infecit adeo, ut nunc pervenerit gladius, etiam usque ad animam? Quanto autem pluris est anima quam corpus, tanto gravius est praedictis omnibus horrendum illud et plus quam tartareum venenum, quo haeresum ac schismatum contagione tot myriades animarum interierunt intereuntque. Ita tibi debemus omnes, quod nunc passim ab unitate matris Ecclesiae recedatur; quod avertatur vulgus indoctum, ac bis mille praestigiis ac fascinationibus retrahatur a fide, quam suxit ab ubere materno; quod basilicae sint sine plebibus, plebes sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reverentia, et sine Christo denique christiani; quod sacramenta fidei, non sacra censeantur; quod sanctuarium Christi, sanctum esse negetur; quod dies festi festivis frustrentur solemniis; quod moriantur homines in peccatis suis, rapiantur animae ad tribunal terrificum, nec poenitentia reconciliati, nec sacra communione muniti; quod pulcherrimus ille tabernaculi ordo confusus sit, et, pro christiana pace ac tranquillitate, ad rebellionem, ad rapinas, ad caedes, ad incendia, cum magno ac manifesto christianae reipublicae discrimine, veluti classico passim excitati. Pro quibus egregiis tuis in Ecclesiam Christi meritis, quo te praemio, immo quo non supplicio dignum censebimus? At dices forte: *Serpens me decepit.* Dignam certe recepisti mercedem, qui illum nutrivisti in sinu tuo. Sed ita ne stultus es ac sine corde, ut in eis maxime rebus, in quibus errare damnari est, uni homuncioni cooperto peccatis, quam tot sanctissimis ab initio patribus, qui in lege Dei meditati sunt die ac nocte, et quam tot universalibus conciliis, adversus quae impudens os illud velut sepulcrum patens, se aperire non erubescit, sanctae denique et catholicae Ecclesiae, cuius ritum, consuetudinem et decreta, a temporibus apostolorum ad nos usque inviolabiliter observata, unus iste sacrilega temeritate damnare praesumit, plus credere potueris? O caecam dementiam, ac plusquam iudaicam caecitatem! At fortassis hoc tibi imposuit, quod veterator ille Martinus et eius sequaces, de capitulis Scripturarum visi sunt sua confirmare. Et quis tandem haereticorum ita non fecit: an non hae sunt veteris serpentis astutiae, qui hac veluti esca obducto hamo, miseris animabus mille technis et versutiis semper est insidiatus, quique, quo angularem infringeret vere fidei lapidem, ac christianam scinderet unitatem, in Scripturarum agrum, suum seminare semen et perversam Scripturarum intelligentiam, iampridem est aggressus? Cum itaque maxima semper pars ecclesiarum imperita turba sit, et vix unus reperiatur aut alter, qui spiritualibus oculis de Scripturarum

[1] Rayn. sic legit: *Sed vae illi et vobis ac domesticis* (R. T.).

intelligentia digne valeat iudicare: siquidem librum signatum legimus, quem solus leo de tribu Iuda dignatus est aperire, ac solvere signacula eius. Quae tandem est ista diabolica excaecatio, uni carnali homuncioni, semper eructanti crapulam et potum, quam reliquo orbi universo, quam tot spiritualibus patribus, quorum voluntas semper fuit in lege Domini, qui vitae sanctimonia, ostensione spiritus ac virtute, glorioso denique martyrio suam doctrinam comprobaverunt, in Scripturarum intelligentia, plus te fidei habere potuisse? O cæcitatem novam et inauditam! Unus apostata tibi potius [1] persuadere fefellisse priores universos, errare posteros, et in solum se et quos decepit pervenisse regnum Dei, pervenisse totas miserationum Dei divitias ac gratiam universitatis? Et quid non dicimus cum Propheta: *Heu, heu, heu Domine, ergo ne decepisti populum tuum?* Quin potius, cur non, devitatis (secundum apostolicum praeceptum) quaestionibus ac pugnis verborum, ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, blasphemiae, suspiciones malae, conflictationes hominum mente corruptorum, et subvertunt corda audientium, ex operibus suis, iuxta dominicam designationem, studuistis cognoscere filium profanum istum, qui ad vos venit primum in vestimentis ovium, lupus intrinsecus rapacissimus? Siquidem non ex foliis, non ex floribus, sed ex fructibus arbor cognoscenda erat.

Lutheri furor et immanis audacia

§ 4. An non manifesti sunt nequissimi fructus eius? Siquidem sacrilegus hic adversus Deum imagines sacras atque adeo ipsam crucem Christi sceleratis manibus confringere et pollutis conculcare pedibus non formidat; contra sacerdotes Dei, furore impio, temerarie debacchans, non desinit laicos, ad lavandas sibi in eorum sanguine manus, sedulo concitare; Ecclesiam Christi, parricidalibus armis oppugnans, hoc agit assiduo ut suffocentur homines in peccatis suis; hoc unum elaborat ne divina misericordia suis sacramentis, quae peccatorum remedia efficacia esse voluit, vulneratos in Ecclesia sua curet. Ita enim ea aut sustulit universa, aut haereseos suae pestifero infecit veneno, ut toxicum magis requirat, quam animarum medicinas.

Lutheri improba mandata.

§ 5. Praecipit suis, ne indignanti Deo quis satisfaciat; ne ieiuniis, orationibus, lamentationibus peccata redimat, ne ostia illa placens Deo, Corpus et Sanguis Domini nostri Iesu Christi a sacerdotibus offeratur quotidie pro peccatis nostris. Vota docet non reddere Domino Deo suo. Et cum ipse sit apostata ac professionis suae desertor, ut plurimos sui faciat similes, sancta illa Deo vasa polluere non veretur, consecratasque Christo virgines et vitam monasticam professas extrahere a monasteriis suis, et mundo, immo diabolo, quem semel abiuraverunt, reddere. Quod in veteri lege in umbraticis sacerdotibus Dominus non tulit, quod ethnici in idolorum suorum flaminibus omnes sunt abominati, Christi sacerdotes etiam vilissimis copulat meretricibus. Sanctos Patres illos, quorum vita et doctrina illustravit universum mundum, non solum debito honore non prosequitur, sed multo quam Cain scelestius despicit, deridet, contemnit, insectatur.

Lutherus conciliis detrahit, et licentiosam vitam inducere tentat.

§ 6. Sacrosanctis omnibus universalibus conciliis impudenti ore palam contradicit, ac sacrilega lingua detrahit; libertatis specie, licentiosam quamdam, nullis constrictam legibus, ac fere ferinam inducere conatur legem. Unde et exlex homo, contemptor ac violator legum omnium, in tantam erupit mentis vesaniam, ut sanctissimorum Patrum decreta et ecclesiasticos canones igne publico concremare non formidarit. Et breviter, christianam veritatem, omnem rerum ordinem, pulcherrimam denique Ecclesiae faciem, a

[1] Annalium scriptor citatus *potuit* loco *potius* hic legit (R. T.).

Christo, ab apostolis apostolicisque viris ac sanctissimis patribus ab initio constitutam, unus hic post tot centenos annos discindere, invertere ac deformare molitur.

Lutherus asserebat se esse alterum Danielem.

§ 7. Quod si nondum satis etiam internoscis de christiano magisterio an de Antichristi spiritu ista proficiscantur; si ita fascinavit te praestigiator ille, ut credere possis unum hunc perfidissimum apostatam, veluti alterum Helisaeum habere duplicem spiritum Heliae, aut alterum esse, quem se iactitat, Danielem, in quo sit spiritus amplior et intelligentia Scripturarum maior quam in omnibus olim sanctissimis illis doctissimisque viris, quam in sacrosancta Ecclesia catholica; quid est te uno caecius? Aut si iam ex fructibus arborem cognoscens, in errore persistis tamen, quid te miserius?

Lutheri sermo iniquissimus.

§ 8. Sed esto, transfiguratus sit coram te satanas ille in Angelum lucis, et quae manifesta sunt opera carnis ac diabolica, spiritus esse et Christi opera, venenata sua facundia persuadere potuerit; numquid non ubique vel hoc ipso prodidit, cuiusnam spiritus sit, quod omnis eius sermo amarus est, virulentus, arrogans ac maledicentissimus, nusquam non scatens conviciis, blasphemiis ac scommatibus plusquam venenatis, adversus omne christianae pietatis, modestiae, mansuetudinis ac benignitatis officium? Numquid ita docuit Paulus, cuius se iactitat spiritum habere, cum nulla eius extet epistola, quae non pacem et unitatem ac alias id genus virtutes redoleat? An non Romanos suos hortatur in Domino ut in caritate fraternitatis se diligant, invicem sectentur, quae sunt pacis et quae aedificationis custodiant? Corinthiis an non testatur, se docere in ecclesiis Deum, non dissensionis, sed pacis Deum esse? Et breviter, numquid non ubique clamat, ubique docet evangelica illa tuba ut digne ambulemus in omni humilitate ac mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in caritate, soliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis; utque deponamus omnem iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem? Quo igitur pacto maledicentiam, amaritudinem, iram, indignationem, blasphemiam, inflationem, iactationem, quae ita huic peculiaria sunt, ut illa Paulo ac illius discipulis universis, qui mitis est ac humilis corde, non Paulini, non christiani, sed diabolici spiritus esse certissima indicia vel caeco non clarissime appareat?

Lutherus ex sermone cognosci potuit valde perfidus.

§ 9. Ex verbis illius quomodo non intellexisti, Christum in corde suo, an vero Antichristum haberet, secundum quod ipsa Veritas in Evangelio ait: *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur*. Et cum scriptum sit quod maledici regnum Dei non possidebunt; item, cum in Evangelio dicat Dominus: *Quicumque dixerit fratri suo racha, reus erit concilio; qui autem dixerit fatue, reus erit gehennae incendio:*

Lutherus sacerdotes ac Romanum Pontificem in sermonibus suis lacerabat et insectabatur.

§ 10. Illumne esse Antichristi apostolum cuiquam obscurum esse poterit? Qui non modo sacerdotes Dei, sed et principem sacerdotum, Petri successorem, Iesu Christi in terris vicarium, tam nefandis infamibusque nominibus, tam inauditis contumeliis, conviciis ac blasphemiis nusquam non lacerat, discerpit et insectatur, ut ea commemorare pudica refugiat lingua, et audire horreant aures castae. Qui apostolicam cathedram, in qua praesedit caput apostolorum Petrus, cui praefuerunt tot sancti Pontifices, quam Ecclesiam principalem, unde sit exorta unitas sacerdotalis, sanctus ille et gloriosus martyr Cyprianus non dubitat asserere, impio ac pestilenti ore cathedram pestilentiae, antichristianam, diabolicam, et si quae potuit excogitare nefandiora, toties appellare non cessat. Qui scholas christianas, quae tam multos doctissimos sanctissimosque viros, tam egregias in Ecclesia Dei columnas nobis protulerunt, impudica lingua sua, lupanaria, Sodomas et Gomorrhas ubique vocare non verecundatur. Qui non satis habet, omnipotentis Dei sacerdotes probris omnibus, conviciis, contumeliis ac blasphemiis horrendis et inauditis numquam non publice ac privatim insectari, quibusvis canibus viliores facere, nisi etiam laicos concitet ad lavandas sibi manus in sanguine ipsorum. Cum tamen quanto honore haberi velit sacerdotes suos, maxime autem principem sacerdotum, idem ipse Dominus in Deuteronomio testatus est, dicens: Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram: et iudicum intra portas tuas videris verba variari: surge et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad sacerdotes Levitici generis et ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies quaecumque dixerint qui praesunt loco quem elegerit Dominus, et docuerint te iuxta legem eius: sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, et decreto iudicis, morietur homo ille, et auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. Et Samuel cum sperneretur a filiis Israel, an non dicit Dominus: Non enim te spreverunt, sed me, ne regnem super eos, manifeste ostendens, invisibilem se contemni, cum visibilem quis spernit sacerdotem? Quare et Moses murmuranti adversus se populo respondit: Non adversus me murmurastis, sed adversus Dominum Deum vestrum. Quod si Leviticos illos sacerdotes tanta honoris praerogativa praecellere voluerit Dominus, qui exemplari tantum ac umbrae deserviebant coelestium, in umbratico illo tabernaculo sacrificiorum officia consummantes: quo tandem honoris loco eos haberi voluit, quibus tradidit claves regni coelorum, tantamque tribuit potestatem ut quae ligarent super terram, ligarentur et in coelis; et quae solverent super terram, soluta essent et in coelis: atque quorum ipsi dimitterent peccata, dimissa forent; quorum retinerent, forent et retenta? Qui non sanguinem hircorum aut vitulorum, sed hostiam vivam, sanctam, immaculatam, Corpus et Sanguinem Domini nostri Iesu Christi offerunt quotidie pro peccatis nostris, conficiunt verbo suo ac manibus tractant, et breviter, sacramenta omnia, quibus hominibus vita salusque tribuitur animarum, suis perficiunt orationibus? Quanto, inquam, honore hos praecellere voluerit Dominus, quis tandem dubitavit, quod nec ipse tacuit in Evangelio, cum dicit ad eos: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit et eum qui misit me?* Et quid consequitur? Quod in eumdem Christum blasphemus esset et maledicus, qui sacerdoti Christi blasphemat aut maledicit. An non hoc primum mandatum in retributione: *Honora patrem et matrem, ut sis longaevus super terram; qui autem maledicit patri aut matri, morte moriatur?* Numquid ad carnales tantum parentes illud est referendum, et num minus [1] ad eos, qui nos in Christo regeneraverunt, per quos christiani sumus, qui nobis peccata dimittunt, qui coelestibus nos pascunt sacramentis? Quid si peccatores sunt et mali sacerdotes? Quid si parentes? Numquid propterea eos, quos Dominus misit ante faciem suam et ad quos dicebat: Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo

1 Raynaldus hic habet *non minus* (R. T.).

vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi civitati. An non praecipit ita Apostolus: *Obedite praepositis vestris et subiacete eis?* Quod si malis et peccatoribus non sit obediendum, quibus tandem? Quoniam si dixerimus *Peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.* Ovis es, noli discutere pastorem: noli te iudicem Dei constituere et Christi. An non ita praecipit Dominus in Evangelio, dicens: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisaei, omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate et facite,* si quae autem fecerunt mala, facere nolite? manifeste significans habere eos dignitatem, tametsi vitae essent perditae. Numquid idem Dominus, cum postea tempore passionis alapam accepisset a servo sacerdotis dicente sibi: *Sic respondes Pontifici?* adversus Pontificem quidquam dixit contumeliose? quin magis innocentiam suam asserens et ostendens: *Si male*, inquit, *locutus sum, exprobra de malo: sin bene, quid me caedis?* An non et Paulus, cum caederetur in concilio iussu Ananiae, diceretque ad eum: *Percutiet te Deus, paries dealbate; et tu sedens iudicas me secundum legem, et contra legem iubes me percuti?* audiens ab adstantibus: *Sic insimulas sacerdotem Dei, maledicendo ipsum?* tamen inane nomen et umbram quamdam sacerdotis cogitans, expavit: *Nesciebam,* inquit, *fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices.* Quo magis miramur quod ex istis diabolici spiritus operibus, veluti fructibus nequissimis, arborem pessimam nondum cognovisti. Et quis tandem est ita hebes animo, ut non videat quo nunc prorumpant furiosissimi conatus istius, cum ut quisque est facinorosissimus, desperatissimus aut perditissimus latro aut homicida sub istius vexillis ac signis, conveniant? Ecclesiam iam Christi parricidalibus [1] ac sacrilegis manibus, non clam, sed palam oppugnantes, consecrata Deo loca, templa et monasteria exurunt et profanant; Christo dicatas virgines, sacerdotes Christi et monacos crudelissime persequuntur, ecclesiarum bona diripiunt, et breviter, rapinis, latrociniis, caedibus ac incendiis confundunt universa, excaecante nimirum eos iusto Dei iudicio, et in insaniam tam manifestam erumpere permittente, ut neminem iam latere possint scelestissimae machinationes istius. Atque hi, qui pestifera contagione ipsius infectos sese tandem cognoverunt, schismatico errore deposito ac haeretico furore deserto, unitatis ac veritatis domicilium fidei sanitate repetunt, inter quos, dilecte nobis in Christo Iesu, cum a te non ex postremis reversurum ad salutarem matris sinum speravissemus, quem reverentem libenter et obviis excepissemus manibus, bona spe tandem nostra frustrati, videmus super petram induravisse te faciem tuam; videmus perniciem illam animarum Lutherum, sub tuo patrocinio latitantem, super [2] adhuc virus longe lateque spargere. Sed quoniam adhuc potens est Dominus Deus etiam de lapidibus istis suscitare filios Abrahae, antequam egrediatur ut ignis indignatio eius et succendatur, nec sit qui extinguat, ideo te, fili dilecte in Christo, obsecramus per viscera nostri Redemptoris Domini nostri Iesu Christi, per christianam unitatem, per patriae caritatem, per tuam denique ipsius tuorumque salutem, miserere Ecclesiae Christi, et tot iam malorum procellis undique exagitatae, ac pene oppressae tua maxime culpa, aliquando fer opem; miserere patriae nostrae, quae sincerae olim fidei, eximiae religionis sanctae, sub iugo Domini ac religiosae obedientiae, insigni praecellens gloria, perniciem istam religionis christianae, ac fidei ac pietatis publicum hostem Martinum in suis se peperisse ac fovisse visceribus nunc erubescit; miserere denique tui ipsius, tuorumque miserere seductorum Saxonum, quos, nisi resipiscatis, et quidem cito, manet praesens et certa ultio divina, quam neque in hoc saeculo effugietis, neque in futuro. Haec dicit Dominus Deus: Audi, popule stulte; audi, princeps qui non habes cor, qui habetis oculos et non auditis [1]: me ergo non timebitis et a facie mea non dolebitis? numquid non audistis, quae fecerim in diebus antiquis? Legite Scripturas, in quibus putatis vos vitam aeternam habere, et invenietis quam gravis semper fuerit et quam terribilis divina vindicta in illos, qui in populo Dei schismata concitaverunt. Numquid non legistis horribilem divinam ultionem adversus Dathan et Abiron, quod multitudinem adversus Mosen concitavissent, quos, dehiscens sub pedibus terra et aperiens os suum, deglutivit et omnia quae ad eos pertinuerunt, ita ut descenderent viventes in infernum? Et adversus Core, quem, eandem ob causam, cum ducentis et quinquaginta viris coelestis flamma devoravit? Quod si ob durius imperium fortassis aut quorumdam pastorum seu ignaviam seu malitiam schismata excitanda putatis, numquid non ex libro Regum audistis adeo indignatum fuisse Dominum adversus decem tribus filiorum Israel et in omne semen eorum, ut dimoverit eos et tradiderit in direptionem, donec proiiceret eos a facie sua? Ob quam tandem culpam, nisi quod ob durius imperium Salomonis et imprudentius arrogantiusque responsum Roboam regis Hierusalem, scissae fuerunt a tribu Iuda et Beniamin? Quam praesens semper fuerit Dominus vindex sacerdotibus suis, an non Saul ab regio abiectus honore, et Ozias rex Iuda percussus lepra, propterea quod, quae sacerdotum erant, contra sacerdotes Domini sunt ausi usurpare, sufficienti vobis potuerunt esse argumento? Et breviter, an non omnes testantur historiae, universos ultrice Domini manu infelici periisse exitu qui in christos Domini sacrilegas manus iniicere non formidaverunt; contra autem, felicia omnia et longam illis contigisse vitam, qui Christum in sacerdotibus suis venerati sunt? Moveant ergo vos exempla aliorum, et cogitate quid vobis sit expectandum, qui venerabilem Dei chorum in manus tentatis tradere profanas. Proinde quod Dominus per Mosen praecipit universo populo Israel, ut separarentur a tabernaculis Core, Dathan et Abiron, nec tangerent quidquam quod ad eos pertineret, ne involverentur in peccatis eorum; et hoc et vobis, praecipue autem tibi, dilecte fili, eiusdem Domini nostri auctoritate praecipimus, et obsecramus in Christo Iesu ut separemini a Martino Luthero, auferatis a vobis petram illam scandali, neque tangatis quod illius est, ne et vos divina ultio involvat subito in peccatis illius. Expurgate quamprimum fermentum illud, quod reliquam fidei vestrae massam corrupit, ut sitis nova conspersio novaque creatura.

Hortatur ducem Saxoniae ut desistat ab Ecclesiae persecutione, et divum Paulum imitetur.

§ 11. Non dedigneris, fili dilecte, Paulum imitari, quem sicut vicisti in Ecclesiae Dei persecutione, tam gravem animarum perniciem sub tuo nutriens patrocinio, ita reversus ad cor effice ut omnes intelligant tuam conversionem, utque qui per te sunt scandalizati, in te rursus glorificent Deum. Maxime autem hoc praesta quamprimum, ut impurum os illud obstruatur, ut capuletur blasphema lingua, quae contra Deum ac sanctos eius loqui non cessat, et virus suum undique spargit. Et ut propheticis vos verbis admoneamus, state super vias et videte ac interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea, et invenietis refrigerium animabus vestris. State, inquam, et doctrinis variis et peregrinis nolite abduci. Interrogate de

1 Raynaldus hic addit *armis* (R. T.). 2 *Suam* loco *super* legit Raynaldus (R. T.).

1 Locum hunc et in Raynaldo erratum, ita cum *Vulgata* supplendum putamus: *Qui habentes oculos, non videtis; et aures, et non auditis* (R. T.)

semitis antiquis, quae sit via bona, per quam ambulaverunt patres vestri, quam demonstraverunt tot myriades martyrum, docneruntque tot millia confessorum, et ambulate in ea.

Praemia conversionis proponit;

§ 12. Quod si a vobis impetraverimus, sicut et sincere speramus, erit quod gaudeamus cum angelis de peccatore poenitentiam agente, et perditam ac rursus inventam ovem humeris nostris ad ovile Domini gaudentes reportabimus, paternaque pietate, quantum in nobis fuerit, stolam vobis pristinam restituemus.

Poenas impoenitentiae denuncist.

§ 13. Quod si dixeritis *Non ambulabimus*, ac paterne salubriterque vos monenti responderitis *Non audiemus*. Ideo audite, gentes, dicit Dominus, et cognoscite, congregationes, quanta ego faciam eis. Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum eius, quia verba mea non audierunt et legem meam proiecerunt. Sed et hoc tibi denuntiamus in virtute omnipotentis Dei et Domini nostri Iesu Christi, cuius in terris vicarius sumus, nec te in praesenti saeculo hoc laturum impune, et in futuro aeterni te ignis expectare incendium. Vivunt una Pontifex Hadrianus et religiosissimus imperator Carolus, meus carissimus in Christo filius et alumnus: cuius tu edictum vere christianum adversus Lutheranam perfidiam, et quod talem decebat imperatorem, non sine gravi offensa ac vilipensione Caesareae maiestatis violare non timuisti. Non committemus ut, quos olim cum magno Carolo Hadrianus Pontifex in Christo genuerunt; nunc Hadrianus Pontifex et Imperator Carolus, sub schismatico ac haeretico tyranno, haeresum ac schismatum sinamus interire contagione. Quare revertimini ad cor et resipiscite tu tuique misere seducti Saxones, nisi utrumque gladium, apostolicum simul et Caesareum, velitis experiri.

Scripta Romae MDXXII.

Dat. anno 1522, pontif. anno I.

III.

Ad parandam expeditionem contra Turcas treugas triennales principibus christianis indicit, sub poena excommunicationis incurrenda per infractores (1).

Hadrianus episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Exordium.

§ 1. Monet nos Veritas in Propheta, vigilem pastorem venientem gladium ex specula prospicere, atque annunciare oportere, alioquin animarum, quae perierint, exactam rationem ab eo requirendam esse. Hoc potentius cogitantes Romani Pontifices praedecessores nostri, praesertim ab eo tempore, quo Turcarum effraenata rabies Constantinopolim expugnavit, ac procul intuentes hostilem gladium christianorum iugulis in dies magis imminentem, ad christianos omnes et praesertim principes, qui, iuxta Isidorum, a Christo Ecclesiam tuendam susceperunt, clamare, ac eos monere non cessarunt, quantum universae christianitati periculum atque excidium imminerei, nisi, mutuarum inter se dissensionum et discordiarum obliti, communi hosti resisterent, atque impetum christianam religionem funditus evertere molientis reprimerent. Hactenus tamen malo nostro annunciata calamitas non fuit credita, non fuerunt auditae ipsorum pastorum voces, sed utiles eorum admonitiones surdo pertransivere aure christiani principes, quorum culpa, immanissimo Christi hoste invalescente, christiana respublica innumeris cladibus ac ruina vexata atque afflicta fuit, ac tot iacturas et irreparabilia damna accepit, ut nemo christifidelis, absque ingenti moerore et lacrymis, ea referre audireve possit. Quis enim a lacrymis abstineat audiens sanctam illam Ierusalem ac sacrum Calvariae montem, salutiferae Cru-

Saepe monti christiani principes a Pontificibus, ut, depositis particularibus odiis, contra Turcam conveniret,

Sed frustra, unde plurima mala exoria sunt reipublicae christianae.

(1) Ex Archivo Angliae Rimer, tom. XIII, pag. 780.

cis triumpho inclytum, sacratissima loca illa, quae Dominus et Salvator noster Iesus Christus humana carne vestitus et sacri discipuli eius incoluere, ab infidelibus barbaris occupata detineri, nec a nobis ipsum Domini sepulcrum, nisi precio Dominici Nominis blasphematoribus persoluto, visitari posse? Quis non pie ingemiscat, animo reputans patriarchales illas sedes sanctorum Patrum, suavem odorem adhuc redolentes, spurcissimis Christi hostibus servire? Constantinopolim, Graeciae lumen et Orientalis imperii caput, reliquamque Graeciam et magnam Europae partem, Syriam, Asiam ipsam fere universam, ab infidelibus Turcis, christianorum principum culpa, ablata fuisse; miserosque christianos illic degentes, nisi Christum abnegare et Mahumeticae impietatis et Satanae mancipia fieri velint, dira et crudeli barbarorum servitute opprimi? Quis, ut antiqua et vetera omittamus, non perterreatur atque exhorrescat cogitans modernum Turcarum tyrannum proximo anno Belgradum, quod totius regni Hungariae claustrum semper fuit, brevissimo temporis spatio cepisse? Nuper vero insulam Rhodum, totius Orientalis maris ianuam, ab Ierosolymitanis militibus per tot annos defensam, multisque Turcarum cladibus nobilitatam, etsi maximis terra marique copiis obsessam, non usque adeo tamen coarctatam, qui si christiani principes inter se iuncti, ac potius quae Iesu Christi, quam quae sua cuiusque erant, quaerentes, mature succurrissent, et Rhodus ipsa (ut alias parvo subsidio memoria nostra factum fuit) liberari, et de hostibus victoria cum Dei adiutorio obtineri potuisset, in ditionem ac potestatem suam redegisse, et nunc tot et tantis rerum successibus elatum, aperte minari se almam urbem Romanam, sanctorum apostolorum Petri et Pauli aliorumque martyrum sanguine consecratam, in qua vicarii sui sedem esse voluit Altissimus, expugnaturum, eiusque sanctissima templa ac sanctorum venerandas reliquias profanaturum, demum christianum omne imperium et ipsius[1] nomen funditus eversurum.

Belgradum et alia multa a Turcis capta.

Turca minatur urbi Romae.

Hadrianus, ante suam ad Urbem accessum, ad principes christianos nuncios mittit ad pacem inter eos conciliandam.

§ 2. Quocirca, nos considerantes quod Salvator noster Dominus Iesus Christus, in excelsis tenens imperium, gregis sui tutelam non deserens, Romanum Pontificem in terris vicarium suum constituit, qui dictum gregem vigilanti cura protegere, ipsamque Ecclesiam ab omnibus adversis, quantum in se esset, conservare, defendere, ac reges et principes ad imperii fastigia divina permissione vocatos contra barbaras nationes, catholicam fidem opprimere conantes, potissimum inducere atque animare debeat; animoque revolventes nostri officii esse, his praesertim difficillimis et calamitosis temporibus, inter ipsos christianos reges et principes, mutuis inter se discordiis et dissensionibus divisos, pacem, quam Christus, in coelum ascensurus tamquam munus haereditarium discipulis suis reliquit, seminare; memoresque nos, postquam de nostra ad summi apostolatus apicem assumptione, in longinquis Hispaniarum partibus positi, certiores facti fuimus, antequam ad Urbem iter arriperemus, reges, principes et potentatus christianos, literis ac nuntiis ad hoc unum destinatis, ad perpetuam inter se pacem et concordiam vel saltem annorum aliquot inducias, quam instantissime hortatos fuisse, eosque admonuisse, nullum aliud rebus nostris remedium contra formidandam Turcarum potentiam superesse, quam si illi, inter se reconciliati et uniti, coniunctis viribus perfidorum hostium consilia perverterent; et postquam, Deo favente, ad Urbem ipsam appulimus nihil ardentiori studio et conatu procurasse, quam concordiam seu induciashuiusmodi.

1 Editio Luxemburgensis addit *Christi* (R. T).

Monitionibus ecclesiast. censuras addendas putat ut induciæ inter principes fiant.

§ 3. Et tamen, oh quorumdam dictorum principum, heu! nimis inveterata inter se odia, huiusmodi instantiam nostram perparum profecisse, ut regibus, principibus, potentatibus ac aliis praefatis nulli excusationi locus ultra relinquatur, omnesque intelligant nos nihil, quod ad pastoralę officium attinet, omisisse, cogimur, ex quo humana admonitio atque auctoritas, uti experientia docuit, ad praemissa frustra tentata est, annorum aliquot inducias seu treugas inter ipsos reges, principes ac potentatus, sub ecclesiasticis censuris et poenis, divina auctoritate, qua, Iesu Christi in terris vicarium, licet immeriti, agentes, fungimur, indicere, ut si non zelo fidei ac religionis ipsius Christi, cuius causa agitur, saltem divini iudicii metu ad cor redeant, et privatis affectibus publica commoda anteponant.

Triennales inque indicit treugas.

§ 4. Habita igitur super his cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus matura deliberatione ac diligentissimo examine, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei et individuae Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, atque ad revocandum saltem ad tempus haereditatem Domini, ad pacem scilicet atque concordiam, a christianis finibus tamdiu nostris demeritis exulantem, atque ut tandem sancta et pernecessaria expeditio, universali christianorum damno et dedecore tamdiu procrastinata ulterius non differatur, quorumdam praedecessorum nostrorum, praesertim Innocentii III, Nicolai V et aliorum, vestigiis inhaerentes, triennales inducias seu treugas inter omnes reges ac principes, communitates, potentatus, respublicas, ceterosque christifideles saeculares et ecclesiasticos, de omnipotentis Dei ac praefatorum Petri et Pauli apostolorum Eius, et ea, quae nobis ex alto concessa est, auctoritate, ac de eorumdem fratrum consilio et assensu, iudicimus.

§ 5. Ac eosdem reges, principes, communitates, potentatus, respublicas, ceterosque christifideles omnes, praemissas inducias seu treugas, sub excommunicationis latae sententiae anathematisque et interdicti ecclesiastici in terris et dominiis eorum omnium et singulorum poenis, dicto durante triennio inviolabiliter servare debere decernimus.

Principibusque eas servandas iubet sub poena excommunicationis latae sententiae;

§ 6. Eos nihilominus in virtute sanctae obedientiae requirentes, ac per viscera misericordiae Domini nostri Iesu Christi, per acerbissimam passionem, quam immaculatus et innocens Agnus, ut nos miseros peccatores ab aeterna morte redimeret, pati dignatus est; per iudicium extremum, in quo omnes stabunt ante tribunal Eius, accepturi unusquisque secundum opera sua, perque spem vitae aeternae, quam repromisit Deus diligentibus se, paterno affectu obtestantes ut, in unitate et charitate mutua, sine qua nihil Deo acceptum esse potest, perseverantes, a mutuis offensionibus abstineant, armaque bellica christiani contra christianos, dicto durante triennio, amplius non exerceant. Satis enim superque fraterni sanguinis per fratres effusum; satis, cum gravissima Dei offensa, inter vos, christiani reges, principes et potentatus, saevitum est. Velitis ergo iniuriarum, quae inter vos invicem illatae atque acceptae fuerunt, propter Christum Redemptorem vestrum, saltem ad tempus oblivisci, ut manifestae ruinae, nobis et universae christianitati ab immanissimis Christi hostibus imminenti, unione et concordia vestra occurrere, unitisque animis et armis hostes ipsos, non tam propriis viribus suis, quam vestris discordiis et dissentionibus confidentes, a vestris et subditorum vestrorum omniumque christianorum cervicibus repellere, necnon tot civitatibus, provinciis ac regnis ademptis recuperandis, fratribusque vestris, crudelissimo servitutis iugo tamdiu oppressis, opemque vestram, sublatis ad coelum manibus, implorantibus, a perfidissimi Turcarum tyranni iugo durissimo eripiendis viam parare possitis. Date inducias has Deo, a quo tam amplam in terris potestatem accepistis, ut eo vobis hoc pacto[1], potestatem vestram, alioquin, ut certo expectare potestis, vobis auferendam, retinere mereamini. Date denique inducias ipsas Christo Salvatori nostro, qui, in ligno crucis tenso corpore pendens, crucifigentibus se pepercit, ac Deum Patrem etiam pro illis rogavit, qui nos, de nihilo a se creatos et per primorum parentum inobedientiam exules paradisi factos, nullis nostris meritis, sed infinita sua clementia precioso suo Sanguine redemit, ne si, quod absit, privatas inimicitias et commoda vestra eius honori praeferentes, tam immensis eius beneficiis ingratos vos exhibueritis; sacramque eius religionem a perfidissimis hostibus conculcari, et innumerabiles ipsius Christi Sanguine redemptorum animas vel in miserrimam servitutem adduci, vel in exitiale infidelitatis barathrum praecipitari permiseritis, horrendum et durissimum Ipsius, qui terribilis est et aufert spiritum principum, iudicium et in praesenti et in futuro contra vos provocetis.

Ab offensionibus hoc tempore praecipit abstineri.

Reservat sibi decisionem dubiorum, quae super huiusmodi induciis exoriri contingat.

§ 7. Ceterum, quia forte, peccatis nostris exigentibus, inimicus humani generis, ubi indictae induciae per vos, nostris, imo divinis his mandatis obedientes, acceptatae fuerint, quas a principio impedire non potuit, temporis successu perturbare non desinet, licet enim de prudentia, magnanimitate et constantia vestris in Domino fiduciam habeamus, ut nullo modo vos eius malignitati locum daturos arbitremur; tamen, propterea induciae ipsae ne dissolvantur, dubiorum, si qua super induciis huiusmodi aut earum dependentibus, emergentibus et annexis vel connexis quoquomodo oriantur, decisionem et declarationem nobis, tamquam summi pacis Auctoris vices in terris gerentibus, una cum praefatis fratribus nostris reservamus, ipsis induciis nihilominus, iuxta praesentium literarum tenorem, in suo robore permansuris.

Nulli ergo omnino *etc.*

Conclusiones.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis dominicae millesimo quingentesimo vigesimotertio, pridie kalendas maii, pontificatus nostri anno I.

Dat. die 30 aprilis anno 1523, pontif. anno I.

1 Ed. Luxemburg. addit opportune *placato* (R. T.).

IV.

Administratio militiarum Sancti Iacobi de Spatha, de Calatrava et de Alcantara, in regnis Hispaniarum institutarum, Ordinum Sancti Augustini et Cisterciensis, coronae regiae perpetuo conceditur, cum omnibus iuribus quae earum magni magistri habere consueverunt (1).

Hadrianus episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Militum S. Iacobi de Spatha, de Calatrava et Alcantara et Caroli V Imperatoris opera, nonnulla regna occupata a Mauris nuper recuperata fuerunt.

Dum intra nostrae mentis arcana debita moderatione pensamus Sancti Iacobi de Spatha ac de Calatrava et de Alcantara, in regnis Hispaniarum erectas propterea militias institutas fuisse ut contra orthodoxae fidei hostes et inimicos arma quaedam et valida praesidia essent, earumque milites in infidelium expugnatione ac regnorum ab ipsis infidelibus occupatorum recuperatione iugiter vacarent; strenuaque ipsorum virtute et opera, proximis annis, non solum quamplurimas civitates et loca, sed etiam aliquot principatus, dominia et

1 De militia S. Iacobi habes etiam in constitutione LXXX Alexandri III, *Benedictus*, tom. II, pag. 781; constit. XX Iulii II, *Romani*, tom. V, pag. 466; et constit. L Leonis X, *In Apostolicae*, ibid., pag. 769.

regna, quae infideles Mauri occupaverant et per multos annos detinuerant, non sine proprii sanguinis effusione, cum magna Christi nominis gloria recuperata et ad fidem Christi reducta fuisse consideramus. Insuper et animo revolvimus, quae carissimus in Christo filius noster Carolus, Castellae et Legionis rex catholicus, in imperatorem electus, claræ memoriæ Ferdinandi regis avi et Elisabeth reginæ aviæ, Castellae et Legionis huiusmodi, ac aliorum progenitorum suorum vestigia secutus, pro universa Ecclesia (cuius ut nos ad summi apostolatus apicem assumptione pastor, ita ipse ad sacri imperii fastigium electione advocatus existit), non solum insulae Servarum, quam ipsi Mauri detinebant, expugnatione, sed etiam adversus Martinum Lutherum, per Sedem Apostolicam haereticum declaratum, executione fecit, et in dies ipsum sub disciplina nostra a teneris educatum, ob eius devotionem ac fidem erga nos et hanc sanctam Sedem, in qua, permissione divina, sedemus, ac universam rempublicam christianam, divina favente gratia, facturum fore speramus, dignum merito censemus et congruum ut militiae praedictae coronae regni Castellae et Legionis perpetuo applicentur, non minus ut Caroli ipsius in imperatorem electi studia et conatus ad profligandos et subiugandos infideles barbaros, concedente Domino, crescant et augeantur, quam ut ipsarum militiarum felix et prosperum regimen semper in melius procedat, et illorum militum disciplina solertior evadat, ipsumque Carolum in imperatorem electum, eiusque posteritatem, signo specialis benevolentiae prosequamur, et quadam perpetuitatis memoria decoremus.

§ 1. Sane, cum Ferdinandus rex et Elisabeth regina praefati, in humanis agentes, suorum et ipsi progenitorum vestigia secuti, quamplurima egregia facinora et gesta fecerint, nec solum Hispaniam a Saracenis et Mauris, qui regnum Granatae ac plura alia dominia occupaverant, non sine multis laboribus et impensis, magna christiani sanguinis effusione purgaverint; ac quamplurimos infideles a falsis idolorum tenebris ad veram orthodoxae fidei lucem reduxerint, sed pluribus etiam casibus Oceanum mare penetraverint, et ad diversas ac maximas et antea mortalibus ignotas insulas salutiferae Crucis vexillum detulerint, et in ipsis insulis plurimas metropolitanas et cathedrales ac alias ecclesias ad Christi Nominis gloriam et exaltationem erigi, seque, ob talia merita, catholici nomine ab hac sancta Sede insigniri obtinuerint.

Similiaque facinora a Ferdinando rege et aliis progenitoribus gloriose acta fuerunt.

§ 2. Cumque in dictis Castellae et Legionis regnis Sancti Iacobi de Spatha ac Calatrava et Alcantara, Sancti Augustini et Cisterciensis Ordinis, militiarum magistratus, ad eiusdem fidei exaltationem et infidelium barbarorum, maxime circumvicinarum partium, depressionem et expugnationem instituti fuerint, ut praefertur.

Et ad eiusmodi peragenda opera, dictae militiae institutae fuerunt.

§ 3. Et quandoque illi per Romanos Pontifices, praedecessores nostros, regibus Castellae et Legionis huiusmodi, seu eorum primogenitis aut propinquioribus, Infantibus nuncupatis respective, in administrationem, dum expediens fore visum fuerit, concedi consueverint; illorumque ad praesens idem catholicus rex in imperatorem electus perpetuus administrator per Sedem praedictam deputatus existat; ipsarumque militiarum magistrorum electiones ad praedictarum militiarum huiusmodi praeceptores seu milites spectare noscantur; ac inter eos, occurrente dictorum magistrorum vacatione, super electionibus pro tempore faciendis possent quandoque dissensiones oriri; plurimumque regis Castellae et Legionis pro tempore existentis intersit ut ipse magistratuum huiusmodi curam et administrationem habeat, cum magistratus ipsi quamplurimas civitates et arces, partim ab ipsis regibus Castellae et Legionis donatas, partim per ipsos magistros ab infidelium manibus proprii sanguinis effusione comparatas et acquisitas possideant; et si illorum magistri aliquando se regi opponerent, ex illorum institutione, quae ad eorumdem regnorum pacem et quietem ac infidelium expugnationem emanavit, gravia scandala et pericula in regnis ipsis, prout proximis annis, cum in minoribus constituti et dictorum regnorum regimini et administrationi praepositi essemus, propter aspirationes ad ipsos magistratus, oculis nostris vidimus, succedere possent; si autem magistratus ipsi coronae regiae regis Castellae et Legionis huiusmodi pro tempore existentis perpetuo unirentur, annecterentur et incorporarentur, ita tamen quod ex illorum huiusmodi unione tituli singulorum magistratuum huiusmodi ad infrascriptum effectum extincti non censeantur, illi per regem ipsum longe melius regi et gubernari possent; curaretque rex ipse ut illarum militiarum milites idonei et in arte militari adeo periti et experti essent ut de illis merito sperari posset quod non solum dicta regna ab infidelibus defenderent, sed ipsum regem ad expeditionem contra Turcas et alios infideles, maritima classe ac terrestri exercitu, suscipiendam et prosequendam ultro solicitarent et invitarent, scandalisque et dissensionibus inter ipsos praeceptores seu milites electores ac aliis periculis, quae exoriri possent, obviaretur; ipseque Carolus rex, in imperatorem electus, ad sanctum pacis et unitatis regum et principum opus, quod pro totius christianae reipublicae necessaria defensione ac contra hostes Turcas felici expeditione perficere et concludere desideramus, pro sua religione et devotione in hanc sanctam Sedem, nos plurimum iuvare, ac rempublicam christianam a tam gravi periculo, in quo constituta est, divina favente gratia, liberare posset, ac omnia pro fidei catholicae exaltatione ac infidelium barbarorum depressione libentius et constantius facere non cessaret; similiterque eius successores facere parati essent; militesque dictarum militiarum, sub regis huiusmodi disciplina magistrali, et experti et ad conferendum manus contra Turcas et infideles huiusmodi multo promptiores et alacriores redderentur.

Et quandoque eaedem militiae, eisdem regibus aut eorum primogenitis per Sedem Apostolicam in administrationem datae fuerunt.

Et multis de causis eisdem perpetuo sic dari expedit.

§ 4. Nos praemissa diligenti consideratione pensantes, ac animo revolventes qualia et quanta eiusdem Caroli regis in imperatorem electi maiores, priscis ac etiam nostris temporibus, pro expugnatione infidelium et barbararum nationum perfecerint; quodque regna et terras ac insulas ab ipsorum infidelium manibus eripuerint, et ad christianam religionem reduci curaverint, et quae ipse Carolus rex in imperatorem electus tam ferventi animo, hac tempestate nostra, pro christianae fidei religione et huius sanctae Sedis dignitate tuenda, adversus Martinum Lutherum praefatum et eius fautores ac alios, qui contra nos et dictam Sedem superbiae cornua erexerunt, ac in dictae insulae Servarum expugnatione, quam, divino assistente auxilio, sibi subdidit, digne et laudabiliter effecerit; ac sperantes quod, quanto maioribus beneficiis et gratiis maiestas sua a Sede Apostolica se praemunitam et affectam cognoverit, tanto magis eidem Ecclesiae, cuius advocatus, ut praefertur, existit, exuberantes favores, quoties opus fuerit, exhibebit, ac brevi tempore, pro sua ipsius singulari devotione ac virtute regiaque magnanimitate et imperiali celsitudine, ad honorem Dei et nominis christiani propagationem, adversus nefandissimos Turcas, christiani nominis perpetuos hostes, et contra spurcis-

Et ideo administrationem militiarum praedictarum dictae coronae regiae perpetuo unit.

simam illam gentem, quae christianum sanguinem avide sitit, et nostris cervicibus imminet, iustissimum bellum suscipiet, ac tot provincias et regna ab ipsis Turcis et aliis infidelibus occupata recuperabit, et nomen Salvatoris Domini nostri Iesu Christi longe lateque propagabit, habita super iis cum venerabilibus fratribus nostris sanctae Romanae Ecclesiae cardinalibus matura deliberatione, ac de eorum consilio et assensu, magistratus praedictos, quorum omnium qualitates, necnon verum et ultimum vacationis modum, illorumque ac coronae regiae Castellae et Legionis huiusmodi regnorum veros annuos valores, praesentibus pro expressis haberi volentes, eidem coronae regiae, etiam si corona ipsa aliquo tempore ad mulierem spectaret, cum omnibus praeeminentiis, iurisdictionibus, facultatibus, redditibus, iuribus, obventionibus et pertinentiis suis universis, auctoritate apostolica, tenore praesentium, perpetuo unimus, annectimus et incorporamus: ita quod ius administrandi ipsos magistratus, sive in virum sive in mulierem, cum corona transeat; et omnia, quae ipsi magistri, qui pro tempore fuerint, facere et exercere; et commendas ipsas et praeceptorias ac alia beneficia militiarum huiusmodi personis idoneis conferre libere possit, in omnibus et per omnia, perinde ac si unio huiusmodi, quoad praemissa dumtaxat, minime facta fuisset; ipsorumque magistratuum possessionem, propria auctoritate, libere continuare, seu illam de novo sibi et regi Castellae et Legionis pro tempore existenti, etiam propria auctoritate, libere apprehendere et perpetuo retinere; illorumque fructus, redditus et proventus in suos ac magistratuum huiusmodi usus, ad quos deputati sunt, et utilitatem convertere, dioecesanorum locorum et quorumvis aliorum licentia seu consensu minime requisitis. Ita tamen quod ipse catholicus rex in imperatorem electus, eiusque successores Castellae et Legionis reges pro tempore existentes, ea, quae spiritualia concernunt, per personas dictarum militiarum religiosas, per ipsos reges pro tempore existentes ad id deputandas, ad eorum nutum amovibiles, probe et laudabiliter exerceri facere debeant et teneantur. Quibus sic pro tempore deputatis personis gerendi, faciendi, mandandi, ordinandi, exercendi, exequendi et disponendi omnia et singula, quae dictarum militiarum magistri pro tempore existentes, de iure vel consuetudine aut alias quomodolibet facere, gerere, exercere, mandare, disponere, exequi poterant et consueverant, auctoritate et tenore praemissis, plenam, liberam et omnimodam facultatem concedimus; et ne in praeiudicium dictae unionis per milites seu fratres dictorum Ordinum aliquid de facto teneatur, per viam electionis vel postulationis seu alias, decedente rege vel regina qui dictos Ordines administraverit, auferimus ab eis omne ius ac potestatem eligendi, postulandi vel de novo administratore perpetuo providendi; et sub poena excommunicationis ac privationis commendarum et praeceptoriarum ac aliorum beneficiorum, quae obtinent, inhabilitatisque ad ipsa in posterum obtinenda, omnibus et singulis prohibemus ne eligant, postulent, vel de eligendo aut postulando tractent, quas poenas volumus eos ipso facto incurrere, absolutionem nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus pro tempore existentibus specialiter reservantes.

Derogatio contrariorum.

§ 5. Non obstantibus nostra, qua voluimus quod in unionibus exprimi deberet valor etiam beneficii, cui unio fieret, et semper commissio fieret ad partes, vocatis quorum interest; ac aliis constitutionibus et ordinationibus apostolicis, necnon statutis et consuetudinibus ac stabilimentis, usibus et naturis dictarum militiarum, iuramento et confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis; privilegiis quoque et indultis ac literis apostolicis dictis militiis earumque praeceptoribus, militibus et conventibus per dictam Sedem forsan concessis, illis praesertim quibus caveri dicitur quod magistratus de Alcantara et de Calatrava, per personas regulares Sancti Augustini et Cisterciensis Ordinis huiusmodi, expresse professas et non uxoratas, ac alias certo modo qualificatas, dumtaxat obtineri possint, quibus, etiam si ad eorum derogationem de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica et expressa, individua ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales id importantes, mentio seu quaevis alia expressio habenda aut aliqua alia exquisita forma servanda esset, illorum tenores huiusmodi praesentibus pro expressis et insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat, specialiter et expresse derogamus contrariis quibuscumque; aut si aliqui super provisionibus faciendis huiusmodi magistratibus ac dignitatibus speciales, vel aliis beneficiis ecclesiasticis in partibus generales dictae Sedis vel eius legatorum literas impetrarint, etiam si per eas ad inhibitionem, reservationem et decretum vel alias quomodolibet sit processum; quas quidem literas et processus habitos per easdem et inde secuta quaecumque ad magistratus huiusmodi volumus non extendi, sed nullum per hoc eis, quoad assecutionem magistratuum aut beneficiorum aliorum, praeiudicium generari; et quibuscumque privilegiis, indulgentiis generalibus vel specialibus et literis apostolicis, quorumcumque tenorum existant, per quas, praesentibus non expressae vel totaliter non insertae, effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri, etiamsi de earum tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris literis mentio specialis; proviso quo dicti magistratus debitis propterea non fraudentur obsequiis, sed eorum congrue supportentur onera consueta. Nos enim ex nunc irritum decernimus et inane, si secus super iis a quoquam, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Prohibitio alienandi bona immobilia aut mobilia pretiosa dictarum militiarum.

§ 6. Volumus autem quod ipse rex, pro tempore existens, ab alienatione quorumcumque bonorum immobilium et pretiosorum mobilium dictorum magistratuum penitus abstineat;

Facultas eligendi iura magistris solvi consueta.

§ 7. Quodque, antequam dictos magistratus vel eorum aliquem administrare possit, succedendo in regno huiusmodi, nobis seu successoribus nostris canonice intrantibus iura omnia solvere teneatur, quae magistri pro tempore solvere consueverunt, quibus solutis, ex tunc confirmatio et licentiae concessae sint et esse censeantur, administrationemque libere exercere possit.

Declaratur quibus in casibus concessio et gratia huiusmodi irrita sit.

§ 8. Et ille ex iis, qui ullo umquam tempore, quod absit, a nostra et Romani Pontificis pro tempore existentis canonice intrantis et Romanae Ecclesiae obedientia et devotione se subtraxerit, vel contra eum bellum susceperit, in eius damnum et detrimentum honoris aut rerum, per se vel alium seu alios, directe vel indirecte machinatus fuerit, huiusmodi gratia privatus existat, praesentesque literae nullius sint roboris vel momenti, ipsaque unio eo ipso dissoluta sit. Ipsique magistratus per dissolutionem huiusmodi vacare censeantur, et de illis per Sedem praedictam libere disponi possit.

Nulli ergo *etc.*

Datum Romae apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis dominicae millesimo quingentesimo vigesimo tertio, IV nonas maii, pontificatus nostri anno I.

Dat. die 4 maii 1523, pontif. anno I.

V.

Canonizatio Sancti Bennonis, episcopi Misnensis, eiusque in sanctorum confessorum numerum relatio, cum eius festivitatis pro die decimasexta maii institutione, et indulgentiarum pro ea die ad illius sepulcrum quotannis accedentibus elargitione.

Hadrianus episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Deus Ecclesiam suam multorum sanctorum agmine illustravi atque munivit.

§ 1. Excelsus Dominus militantem Ecclesiam pretiosorum lapidum vivorum, ipsi summo angulari lapidi Christo Iesu unitorum, ornatissima varietate decoratam, structura mirabili fundare disposuit. Hinc processerunt beati patriarchae, qui, fide praeclari, sanctorum angelorum susceptores effecti, facie ad faciem Deum videre meruerunt. Hos secuti sunt sancti prophetae, quibus ostendit Deus secreta sua, ut ventura, quasi praesentia, Spiritu Sancto illuminante, agnoscere atque enunciare potuerint. Postquam autem venit plenitudo temporis, et Oriens ex alto in assumpta sibi humanitate nos visitare, nostraeque salutis mysteria, sicut praedixerant prophetae, adimplere dignatus est, constituti fuerunt beati apostoli, divinae legis promulgatores et praedicatores, qui, per orbem universum, genus humanum, quod sub diabolicae potestatis iugo tenebatur, ad salutem excitantes, Dei verbum in omnibus terrae finibus praedicarunt. Hos secuti sunt martyres splendidi, qui, fidei loricam induti et inconcussae stabilitatis balteo succincti, ac stolas suas in sanguine innocentis Agni lavantes, et candidato exercitu Christum Iesum imitati, cum gloriosa victoria, palmas manibus gestantes, se dicto vivo lapidi Christo adiunxerunt, sempiternam sui memoriam et exemplum venerabile militanti Ecclesiae relinquentes. Progressi sunt doctores lucidi, qui, suis doctrinis et exemplis catholicam et orthodoxam fidem [1] ipsam subvertere satagentibus se opponentes, dictam militantem Ecclesiam multipliciter illustrarunt; quibus eadem Ecclesia comitata *progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.* Sequuntur postea sancti confessores, qui, virtutum gemmis coruscantes, Domino, rationem de talentis creditis reposcenti, utpote fideles et boni servi, multiplicatum de suis laboribus fructum attulerunt, et in arcam coelestem reposuerunt; omniaque mundi blandimenta, ut venenum aspidum fugientes, latibula in terris petierunt, antris abditi, rudi victu, scaturientis aquae levi potu carnem macerantes, tegmine hircino amicti, iunceo vel stramineo [2] fessa membra somno foventes, nudis pedibus Dominum quaesierunt, aeternamque patriam invenerunt. Adsunt et virgines nitidae, mundo corpore, sincero corde sanctaque mente, cum oleo in lampadibus suis sponso, qui est prae filiis hominum speciosus, obviam venientes. Devotae tandem continentesque viduae et aliae quamplurimae sexus utriusque personae, piis et sanctis operibus semper intentae, cum plenis manipulis eidem coelesti sponso se repraesentaverunt, cum angelis gloriam in altissimis Deo et in terra pacem hominibus bonae voluntatis mirifice depromentes.

Et mox in ea suscitavit sanctum Bennonem, qui suis meritis eam decoravit.

§ 2. Haec omnia unus et idem Spiritus admirando plurimum operatur mysterio; et sicut Altissimus ab initio vineam suam talibus piis cultoribus, iuxta sanctam promissionem suam, visitavit, firmavit et auxit, sic semper ad illam suae protectionis auxilium multipliciter impartitur, et eamdem vineam, more solito, visitans, virum fortem ad huiusmodi vineæ culturam adduxit, gloriosum scilicet confessorem beatum Bennonem, superno coetui merito sociandum, imo verius sociatum, qui, inter

1 Addenda hic putamus verba quae sequuntur: *defensantes, falsisque prophetis ac iniquis doctoribus, fidem ipsam* ecc. prout videre est in tom. v, pag. 718, § 4, in bulla Canonizationis S. Francisci de Paula (R. T.). 2 Deest forsitan *lectulo* vel *cubili* (R. T.).

caeteros Christi athletas, suis meritis et exemplis ipsam sanctam Ecclesiam, divina cooperante gratia, multipliciter decoravit, praesentisque temporis caliginem suae lampadis fulgore mirabiliter illustravit. Ipse enim adversus mundum, carnem et daemonem fortiter dimicavit, et in odorem Altissimi currens, copiosam utriusque sexus christifidelium multitudinem salubriter post se traxit; ac, velut effusam super faciem terrae, religiosam professionis suæ generationem dereliquit, ut ad illuminationem gentium celebri memoria, tamquam rutilum sidus, in Ecclesiae firmamento servaretur.

Miraculis etenim ac virtutibus multis in vita claruit, quorum aliqua hic indicantur.

§ 3. De cuius quidem origine, vita, moribus et fama, necnon mirabilibus, quae, in praemium sanctitatis eius, Deus mundo multipliciter ostendere dignatus est, ne de tam celebri viro etiam posteritas maneat ignara, pauca ex multis duximus recensenda. Siquidem Fridericus Bultenburgensis, vir nobili loco natus, pater fuit beati Bennonis, quem ex Bezela eius pia uxore susceperat. Cumque in beato Bennone ab ineunte aetate bona indoles eluceret, ne illa aequalium studiis, malis moribus ac depravatis opinionibus (ut illa aetas assolet) corrumperetur, magnopere sibi providendum existimavit; et cum, ut primum ex infantia excessit, divo Bernardo, episcopo Hildesemensi, commendavit et tradidit. Qui, cum negocium sibi commissum attenderet, ut puer ad virtutem recte informaretur, illum primum ad amorem Dei optimi maximique induxit; deinde vero, cum vir prudens intelligeret utile esse si literae cum virtute coniungerentur, beatum Bennonem a Bigario [1], bono sane viro et docto, instruendum curavit, sub quo magnos ille progressus fecit; quamobrem, ineunte iam adolescentia, cum ad bene beateque vivendum satis instructus esset, monasticam vitae rationem suscepit. Monacus itaque cum esset, reiectis voluptatibus, omnem vitae cursum in virtute confecit; quod cum fratres, cum quibus vivebat, probassent, tantumque in eo virtutis esse cognovissent, quantum ecclesiasticis honoribus erat mandandum, defuncto eorum abbate, cunctis fere suffragiis abbatiam illi detulerunt. Sed quia res in contentionem inciderat, cum essent, sed non ita multi, qui Sigiberto, religioso viro, suffragabantur, beatus Benno, ut erat ab omni ambitione alienus, honorem recusavit, et pro Sigiberto summo studio egit, rogavitque ne se ab ea vivendi ratione, qua in tranquillitate esset, distraherent; sed quo ille vehementius rogabat, eo magis monacorum studia incendebantur. Urgentes igitur et instantes, beatum Bennonem, vel invitum, ad dignitatem rapiunt, quam ipse, tertio post mense, deposuit, seque ad pristinam vitam et bene quidem institutam retulit; coepitque eum clarae memoriae Henricus tertius imperator diligere primum, qui, cum videret sanctissimum hominem ad rempublicam bene gerendam natum esse, tantum virum in coenobii angulis aetatem consummare passus non est. Sed, cum a felicis recordationis Leone Papa IX, praedecessore nostro, assensum obtinuisset, illum, magnopere repugnantem, e monasterio eduxit, ac praepositurae ecclesiae Boslariensis, Hildesemensis dioecesis, praefecit. In ea vero, cum usque ad ingravescentem aetatem integre casteque conversaretur, canonici ecclesiae Misnii, fama eius inducti, venerandum senem, qui tunc quinquagintasex annos natus erat, ecclesiae suae praeesse voluerunt. In qua, cum omnia praeclare, tum hoc praeclarissime egit, quod Vandalos, de religione christiana male sentientes, ex pernicioso errore eripuerit, eoque traduxerit ut, una cum catholica Ecclesia, pari studio fidem christianam

1 *Wiger*, prior monasterii S. Michaelis (R. T.).

tuerentur. Quod factum et memorabile est et plane divinum. Illis namque temporibus, piae memoriae Gregorius Papa VII, etiam praedecessor noster, et similis memoriae Henricus quartus, imperator, magnas inter se inimicitias gerebant, et ita quidem ut alter alterum de eo, in quo locatus erat, dignitatis gradu deiectum studeret; qua de causa uterque suos in concilium vocabat. Paruerunt imperatori non solum principes, sed etiam universi et Germani et Galliarum episcopi; solus beatus Benno decreti imperatoris auditor non fuit, quippe qui praeclarum fore existimabat, si Ecclesiae dignitatem, quoad eius fieri posset, tueretur. Atque, ut suae erga Ecclesiam devotionis documentum daret, imperatorem marchionemque Misnensem, hostes religionis iudicatos, excommunicavit, quin etiam marchioni ingressum templi Misnensis prohibuit, seque ad concilium Pontificis contulit. Ad hanc magnitudinem animi quid addi potest? Sed, antequam profectionem susciperet beatus Benno, in Albim, magnum et celebre flumen perfluens, ecclesiae suae Misnensis claves proiecit, ut iis, qui se imperatoris causae adiunxissent, eamque ob rem excommunicati essent, ingressus ecclesiae non pateret; ex quo facile concipi potest quantas ille inimicitias pro Ecclesia catholica susceperit, quantoque se obtulerit periculo. Nam, cum imperator se suosque iniuria affectos existimaret, ac suas et communes iniurias prosequi intenderet, beatum Bennonem a concilio reversum, ut suum expleret animum, in vincula coniecit. Sed Deus omnipotens, qui bonos scelerate oppressos erigit, divinum hominem respexit; fuit igitur beatus Benno non ita multo post et liberatus et in pristinum statum restitutus. Cum autem eo tempore claves ecclesiae Misnensis, de quibus praefati sumus, desiderarentur, in dicto Albi flumine capitur piscis, in cuius visceribus claves amissae reperiuntur, magnum sane et haud obscurum divinitatis specimen. Nunc vero de iis, quibus ecclesiam suam exornavit sanctissimus homo. Et primo quidem, cum videret egregium cantum rebus sacris magno ornamento esse, optimam quidem ille canendi rationem instituit, quae hodie in templo Misnensi magno cum decore viget; ecclesiam praeterea bonis multis atque facultatibus locupletiorem fecit; quin imo in eo loco, in quem secedere solebat, si quando a caeteris curis ad contemplationem Dei optimi maximi se convertere vellet, ecclesiam collegiatam extruxit instituitque. Sed quid pluribus de propenso beati Bennonis in rem ecclesiasticam studio? Albim flumen praedictum siccis pedibus transivit; cumque aliquando (ita ut facere solebat) agricolas inviseret, videretque homines de labore fessos vehementer sitire, commiseratione adductus, aquam in vinum convertit. Idemque beatus Benno, alio quodam tempore, cum in valle proxima civitati Misnensi concionem ad populum haberet, animadvertit multos, ut fit tempore aestivo, siti pene exanimes: ut illis subveniret, terram percussit, e qua subito uberrimus et perennis fons emanavit, qui adhuc hodiernis diebus fons sacer appellatur. Campana vero ab ipso divo Bennone consecrata omnem vim coeli ab agris finitimis avertit; tum ager ille, per quem iter facere solebat vir divinus, omnes, qui in ea vicinia sunt, agros ubertate facile superat. Est praeterea pagus quidem, Neumberch nuncupatus, a Misna longe distans: aliquando tamen divinitus accidit ut, uno eodemque tempore, beatus Benno et illic rem sacram faceret, et Misnae rebus sacris interesse videretur. Marchio quidam Misnensis, ad rem avidior, cum per summum scelus in possessionem bono-

rum ecclesiae Misnensis irruisset, beatus Benno hominem recte facturum affirmavit, si ea, quae ipsi ecclesiae Misnensi eripuisset, restitueret; sin minus Deum aliquando pro tanta improbitate poenas ab eo expetiturum. Quibus verbis homo furens concitatus sanctissimum virum alapa percussit; tunc beatus Benno, Divo Spiritu afflatus: *Hanc tantam iniuriam*, inquit, *hoc eodem tempore sequentis anni Deus omnipotens ulciscetur*. Quem marchio ille protervus atque superbus irrisit: ac paulo post beatus Benno aegrotare coepit, et brevi futurum sperans ut ex hac vita ad superos, quorum consuetudo dulcis est atque aeterna, migraret, paulo antequam moreretur canonicos suos adhortatus est ut eam charitatem, quam nos docuit Christus, studiose complecterentur; deinde Eucharistiam, cibum illum divinum, magna cum pietate suscepit, et cum orationes ad Deum optimum maximumque habuisset, e vita excessit, et id quidem quadragesimo pontificatus sui anno, post Christum autem natum millesimo centesimo sexto. Hactenus de iis, quae in vita, non humano consilio, sed divinitus gessit divinus homo.

Et post mortem miraculis claruit eximiis.

§ 4. Ad ea vero quae, post mortem illius, summa cum admiratione acciderunt, nonnulla recitanda censuimus; ac primum, marchio, de quo paulo ante mentionem fecimus, cum tempus illud evenisset quo sanctus vir ipsum marchionem poenas daturum praedixerat, in hanc vocem prorupit: *Benno superiori tempore nescio quod periculum nobis hodierno die eventurum minabatur; mortuus est ille, non igitur est quod nobis timeamus.* Vix ille haec verba finierat, subito consternitur, et auxilium eorum, qui aderant, implorans, miserandum in modum ac magno cum dolore et gemitu moritur. Hinc facile concipi potest, divinam potestatem divino homini communicatam esse. Accedit huc alterum exemplum priori haud dissimile. Willelmus, alius marchio, antedictam Misnensem ecclesiam iniuriose tractabat; cumque praepositus eiusdem ecclesiae hominem magnis precibus a malo instituto abducere vellet, ipse non solum recte monentibus parere noluit, sed etiam multo magis quam antea ipsam ecclesiam vexavit. Tum dictus praepositus, cum aliunde auxilium petere non posset, ad divum Bennonem confugit, ab eoque precatus est ut ecclesiam servaret; quo factum est ut beatus Benno marchionem per quietem admonuerit ne quid gravius adversus ecclesiam moliretur: quod cum ille, ut inane somnium contemneret, quarto deinceps vehementer obiurgatus, alterum oculum amisit, periculo graviori proposito, nisi ab improbo instituto desisteret. Willelmus marchio, partim metu, partim poenitentia ductus, ecclesiae restituit omnia, illiusque facultates, quantum potuit, auxit, quin etiam divum Bennonen et plurimi fecit et maxime coluit. Illud vero praetereundum non est, duos esse pagos, in quorum altero, marchionem dum fugeret, se abdidit, in altero vero Vandalos a summa impietate ad fidem christianam convertit, in quibus vestigia pedum eius adhuc integra concernuntur; tum tugurium illud, in quo apud Vandalos fuit, etsi nulla stabiliori structura firmetur, tectumque habeat stramineum vetustate confectum, illud tamen nec unquam vitium fecit, nec igni est consumptum, cum tamen saepenumero vicinae aedes incendio flagrarunt. Habitus quoque episcopalis, quo corpus suum terrae commendatum extitit, una cum mitra episcopali, ultra ducentos annos sub terra latuit, et absque aliqua alteratione ex sepulcro effossus, hodie integer cernitur,

et ostenditur. Possent hic quamplurima alia miracula afferri. Multos enim divini Bennonis meritis e mortuis excitatos constat; multos variis morbis curatos; denique, qui votum fecerit, neminem illius beneficium non sensisse.

Carolus ergo V imperator et alii principes pro beati Bennonis canonizatione huic Pontifici supplicarunt.

§ 5. Propter quae carissimus in Christo filius noster Carolus Romanorum et Hispaniarum rex catholicus in imperatorem electus, et dilecti filii nostri Albertus S. Petri ad Vincula presbyter, et Matthaeus S. Angeli diaconus, sanctae Romanae Ecclesiae cardinales, ac venerabiles fratres nostri Riccardus Trevirensis et Hermanus Coloniensis, archiepiscopi, per eorum patentes literas, necnon dilecti filii nobiles viri Ferdinandus, archidux Austriae, ac Georgius et Henricus fratres germani, duces Saxoniae, lantgravii Thuringiae et marchiones Misnae, per venerabilem fratrem nostrum Ioannem episcopum Misnensem, nuncium et oratorem ad nos ab eis destinatum, et dilectum filium Willelmum de Enckfort electum Durtosensem, datarium et praelatum nostrum domesticum, eorum apud nos et Sedem Apostolicam etiam oratorem et negociorum gestorem, humiliter supplicari fecerunt ut, praemissis diligenter inquisitis et exploratis, ad beati viri canonizationem procedere dignaremur.

Qui, post inquisitionem et processum desuper ab Alexandro VI, Iulio II et Leone X habitos, re mature discussa, servatis servandis, ad sancti Bennonis canonizationem devenit die ultima mai.

§ 6. Quorum quidem precibus licet libenter annuere vellemus, summopereque gauderemus huiusmodi canonizationem nostris temporibus, divino quodam mysterio, contigisse; ac nobis iustum videretur ut idem beatus Benno, quem iam Deus in coelesti gloria sanctorum choro dignum fecisse plurimis et manifestis indiciis et miraculis ostenderat, in terris etiam sibi debito sanctorum honore non defraudaretur, non statim rem tanti ponderis ac momenti faciendam, sed, iuxta veterem et laudabilem consuetudinem, cunctanter matureque considerandam duximus. Post triplicem igitur inquisitionem ex recolendae memoriae Alexandri sexti primo, et deinde Iulii secundi, et successive Leonis decimi, praedecessorum etiam nostrorum, commissionibus super hoc debite factam, tandem idem Leo decimus tribus etiam Romanae Ecclesiae cardinalibus, ex tribus illorum ordinibus, videlicet venerabilibus fratribus nostris Bernardo, Ostiensi, Sanctae Crucis in Hierusalem, et Antonio, Albanensi, episcopis, tunc tituli S. Vitalis presbytero, ac Ioannis Ss. Cosmae et Damiani diacono, cardinalium, de fratrum suorum, de quorum numero, licet absentes, tunc eramus, consilio et assensu, commisit ut ipsi, visis et examinatis processibus editis super eiusdem beati viri vita, moribus, fama et miraculis, ante et post ipsius decessum, eius intercessionibus a Deo factis, aliisque cunctis ad sanctorum canonizationem huiusmodi necessariis, se super omnibus et singulis diligenter informarent, et per eos comperta, in suo secreto consistorio, ut moris erat, fideliter referrent. Cumque ipsi cardinales, visis et examinatis diversis processibus in partibus Germaniae de Sedis praedictae commissione habitis, et ad Curiam nostram transmissis, testiumque fide dignorum depositionibus, pro tanta rei dignitate, debite ponderatis, de supradictis miraculis ac vitae sanctimonia et aliis a iure requisitis fidelem nobis relationem, in pluribus etiam secretis consistoriis, fecissent; nosque ipsorum et omnium cardinalium vota pro celebranda dicta canonizatione convenientia et conformia invenissemus, et pro celebriori executione, dilectus filius Ioannes Baptista de Senis, utriusque iuris doctor et aulae nostrae consistorialis advocatus, in publico consistorio, omnia de ipsius beati viri vita,

moribus, fama et miraculis copiose percensuisset, nobisque humiliter supplicasset ut ad eiusdem beati viri canonizationem, matura deliberatione praehabita, procedere dignaremur; nos, de relatis coram nobis in primis maximas omnipotenti Deo gratias agentes, rogavimus omnes in eodem publico consistorio tunc astantes ut suis orationibus et ieiuniis Ecclesiam Dei iuvarent, ac ne eam Altissimus modo aliquo in huiusmodi canonizationis officio errare permitteret instanter orarent; demum, post aliquot dies, convocatis denuo in aula nostra consistoriali in Palatio Apostolico universis et singulis, qui tunc aderant in Romana nostra Curia, ecclesiasticis praelatis, patriarchis videlicet, archiepiscopis et episcopis, in praesentia eorumdem fratrum nostrorum dictae Romanae Ecclesiae cardinalium, eosdem processus, super eiusdem beati vita, moribus, fama et miraculis editos, per eumdem Ioannem Baptistam breviter summarieque repeti fecimus: quae cum ex serie per cardinales ac alios, quibus id munus per nos iniunctum fuerat, enarrata et exposita fuissent, omnesque astantes praelati quid sibi super huiusmodi canonizationis negotio videretur interrogati, unanimi consensu, nullo penitus discrepante, respondissent sibi videri quod idem beatus vir inter sanctos merito adscriberetur et connumeraretur, nos iterum humiles ipsi omnipotenti Deo, quod, ad beatum servum suum debitis honoribus prosequendum, corda nostra illuminare dignatus esset, gratias agentes, ad ipsius canonizationem diem dominicam primam post Pentecostem, quae tunc occurrebat ultima die mensis maii anno Domini MDXXIII, deputavimus; ac in basilica Principis apostolorum de Urbe, amplum suggestum ligneum de more parari et exornari iussimus, super quo quidem, astante universo clero et populo, de vita, miraculis et fama eiusdem beati Bennonis humili devotioneque pleno (ut moris est) sermone habito, deindeque Litania et hymno, *Veni Creator Spiritus,* per omnia devote decantatis, necnon a procuratoribus causae ipsius canonizationis et ab eiusdem Caroli, in imperatorem electi, apud Sedem praedictam constituto oratore a nobis magna cum instantia petito pronunciari adscribi inter sanctos eumdem beatum Bennonem, cum iam omnia consummata essent, omnesque Ecclesiae caeremonias consuetas super ea re rite servavissemus, Deum prae oculis habentes, ad canonizationem eiusdem beati sub his verbis procedendum duximus et processimus.

Ipsumque catalogo sanctorum confes. adscripsit et festum eius die 16 iunii agi iubet;

§ 7. Ad laudem et honorem sanctae et individuae Trinitatis, et exaltationem fidei catholicae et christianae religionis augmentum, auctoritate Domini nostri Iesu Christi ac beatorum Petri et Pauli apostolorum et nostra, de fratrum nostrorum consilio, decernimus et definimus bonae memoriae Bennonem, olim episcopum Misnensem, sanctum esse, et in sanctorum catalogo adscribendum, ipsumque in eodem sanctorum confessorum catalogo describimus. Statuentes ut ab universali Ecclesia quolibet anno festum ipsius et officium, sicut pro uno confessore pontifice, sextadecima die mensis iunii, hoc est die depositionis suae, devote et solemniter celebretur.

Indulgentias quae ea die annis singulis ad eius sepulcrum accedentibus elargitur;

§ 8. Et insuper eadem auctoritate omnibus vere poenitentibus et confessis, qui annis singulis ad sepulcrum eiusdem S. Bennonis eadem die accesserint, septem annos et totidem quadragenas de iniunctis eis poenitentiis misericorditer relaxamus.

Missam deinde celebrat cum oratione et collectis sancti Bennonis, et indulgentiam impertitur;

§ 9. Quibus debite peractis, inchoatoque per nos ac decantato usque ad finem a cantoribus nostris hymno, *Te Deum laudamus,* in illius etiam finem, cardinali diacono in cantu dicente: *Ora pro*

nobis, beate Benno, a choroque responso, *Ut digni efficiamur promissionibus Christi,* nos illico propriam orationem de eodem Sancto alta voce decantavimus dicentes: *Deus, qui nos beati Bennonis pontificis confessione gloriosa circumdas et protegis; da nobis et eius imitatione proficere, et intercessione gaudere. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia saecula saeculorum.* Deinde vero a dicto choro responsum *Amen;* solemnem illic missam nos ipsi celebravimus de dicta tunc occurrente dominica prima post Pentecosten, collectas singulas sub una conclusione terminantes, additis etiam praedicta ceterisque specialibus eiusdem S. Bennonis collectis immediate sequentibus. Pro secreta videlicet: *Sanctus tuus, quaesumus, Domine, Benno confessor et pontifex nos ubique laetificet ut, dum eius recolimus merita gloriosa, apud te semper patrocinia sentiamus.* Cum sua conclusione videlicet, *Per Christum* etc. Deinde vero post communionem subiunximus dicentes: *Quaesumus, Domine, salutaribus repleti mysteriis ut sancti tui Bennonis confessoris et pontificis, cuius solemnia celebramus, etiam intercessione adiuvemur,* cum simili conclusione. Et ita missam ipsam ad finem usque cum solitis caeremoniis, iuxta ordinarium apostolicum, illic debite terminavimus, indulgentiamque plenariam omnibus officio huiusmodi tunc astantibus devote clargiti sumus.

Has literas desuper edit;

§ 10. Praesentes literas in praemissorum testimonium concedentes ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, qui in sanctis suis mirabilis est, ac gloriosus vivit et regnat benedictus in saecula saeculorum.

Eorumque transumptis credi iubet;

§ 11. Ceterum, quia difficile foret *etc.* Nulli ergo omnino hominum *etc.*

Datum Romae, apud S. Petrum, anno Incarnationis dominicae millesimo quingentesimo vigesimotertio, pridie kalendas iunii, pontificatus nostri anno I.

Dat. die 31 maii 1523, pontif. anno I.

VI.

Contra christianam fidem susceptam abnegantes, sacramentis abutentes, sortilegiisque et maleficiis alios laedentes, ab inquisitoribus haereticae pravitatis graviter puniendos [1].

Hadrianus episcopus servus servorum Dei, inquisitori Comensi. — Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem.

Inquisitores Cremonae procedebant contra maleficos et obedientiam diabolo praestantes.

§ 1. Dudum, uti nobis exponi fecisti, per felicis recordationis Iulium Papam II, praedecessorem nostrum, non sine magna tunc animi sui displicentia accepto quod, per quemdam Georgium de Casali, Ordinis fratrum Praedicatorum professorem et in civitate Cremonensi haereticae pravitatis inquisitorem deputatum, in nonnullis Lombardiae partibus et praesertim in locis, in quibus dictus Georgius inquisitor deputatus erat, repertae fuerunt quamplures utriusque sexus personae, propriae salutis immemores et a fide catholica deviantes, certam sectam facientes, fidem, quam in sacri susceptione baptismi susceperant, abnegantes, sanctam crucem pedibus conculcantes, et obbrobria super eam perpetrantes, ecclesiasticis et praesertim Eucharistiae sacramentis abutentes, diabolum in suum dominum et patronum assumentes, eique obedientiam et reverentiam exhibentes, et suis incantationibus, carminibus, sortilegiis aliisque nefandis superstitionibus iumenta et fructus terrae multipliciter laedentes, aliaque quamplurima nefanda excessus et crimina, eodem diabolo instigante, committentes et perpetrantes, in animarum suarum periculum, divinae Maiestatis offensam perniciosumque exemplum et scandalum plurimorum.

[1] Adversus maleficos et sortilegos vide quae dixi in constitutione I Innocentii VIII, *Summis*, tom. V, pag. 296.

Aliqui se illis opponebant.

§ 2. Contra quas cum dictus Georgius tunc, ut asserebat, in dictis locis suae inquisitioni deputatis, prout ipsius Georgii incumbebat officio, ipse Georgius processisset, nonnulli autem, tam clerici quam laici illarum partium, quaerentes plus sapere quam oportet, praemissa delicta ad eiusdem Georgii inquisitionis officium non pertinere temere asserentes et praesumentes, in populo errores et scandala seminaverunt, sicque eumdem Georgium in populo odiosum reddere, et dicti Georgii officium impedire conati fuerunt, prout etiam tunc impediebant; ita quod, propter praemissa, personae praedictae ad delicta huiusmodi perpetranda quotidie inducebantur, in non modicum fidei obbrobrium, animarum periculum et scandalum plurimorum.

Iulius ergo II inquisitorem procedere contra eos iussit

§ 3. Dictus praedecessor volens (ne inquisitionis officii executio quomodolibet retardaretur, et labes haereticae pravitatis longe venena diffunderet) providere, dicto Georgio per quasdam suas in forma brevis literas commisit et mandavit quatenus in locis eiusdem Georgii inquisitioni deputatis de excessibus huiusmodi cognoscere, et contra quascumque personas, cuiuscumque conditionis et præeminentiae forent, inquisitionis officium exercere et exequi; ipsasque personas, quas in praemissis culpabiles reperiret, una cum locorum ordinariorum vicariis, quatenus voluissent interesse, iuxta dictarum personarum demerita, corrigere et punire deberet, secundum modum contra alios haereticos a iure et sacris canonibus statutum, contradictores quoscumque per censuram ecclesiasticam et alia iuris opportuna remedia compescendo. Eos vero qui in praemissis consilium, auxilium vel favorem praestarent, praefatus praedecessor noster eisdem indulgentiis uti et gaudere decrevit, quibus crucesignati contra alios haereticos, ex indulto apostolico eis concesso, tunc gaudebant et utebantur, prout in dictis literis plenius contineri dicitur.

Hic modo Pontifex, iusta de causa et delata ab inquisitore Comensi,

§ 4. Et sicut eadem expositio subiungebat, non solum delicta et crimina huiusmodi contra fidem catholicam et christianam religionem sub iurisdictione inquisitionis Cremonensis committuntur et perpetrantur, sed omnibus aliis locis et dioecesibus, sub iurisdictione aliorum inquisitorum dicti Ordinis congregationis Lombardiae, in dies perpetrantur et committuntur. Et cum eadem sint delicta, eadem profecto provisione et castigatione eis est earumdem literarum tenore providendum. Quare tu, sicut asseris, in civitate Comensi, ubi dictae pravitatis inquisitor existis, tam tuo quam omnium aliorum dictorum Ordinis et congregationis haereticae pravitatis inquisitorum ubilibet consistentium et deputatorum nominibus, fecisti nobis humiliter supplicari ut literas praedictas ad vos extendere et ampliare, aliasque desuper opportune dignaremur providere.

Hoc idem omnibus inquisitoribus mandat.

§ 5. Nos igitur, huiusmodi supplicationibus inclinati, literas praedictas, cum omnibus in eis contentis clausulis, in omnibus et per omnia, prout in eisdem literis continetur, ad te et alios Ordinis et congregationis huiusmodi inquisitores, tam in praesentiarum deputatos, quam in futurum perpetuis futuris temporibus deputandos, ac si tibi et cuilibet inquisitorum dirigerentur et directae fuissent, apostolica auctoritate, tenore praesentium extendimus, ipsasque literas tibi et illis, ut praemittitur, eisdem auctoritate et tenore concedimus.

Contrariis derogat.

§ 6. Non obstantibus illis, quae idem Iulius praedecessor voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

Transumptis credi iubet.

§ 7. Et quia difficile foret *etc.*

Datum Romae apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die XX iulii MDXXIII, pontificatus nostri anno I.

Dat. die 20 iulii 1523, pontif. anno I.

CLEMENS VII

PAPA CCXXI

Anno Domini MDXXIII.

Die XIX novembris, anno MDXXIII, universalis Ecclesiae clavo praeficitur Iulius cardinalis Medices, archiepiscopus Florentinus et sanctae Romanae Ecclesiae vicecancellarius, appellaturque Clemens VII. Pontificiam tiaram induit die XXVI mensis eiusdem. Fuit temporibus Caroli V imperatoris et Ferdinandi II regis Romanorum, et XIII promotionibus XXXIV creavit cardinales. Vixit in pontificatu annos X, menses X, dies VII. Obiit die XXV septembris MDXXXIV, et sepultus est in basilica Vaticana, unde, sub Paulo III, corpus eius translatum est ad Sanctam Mariam supra Minervam. Vacavit Sedes dies septemdecim [1].

I.

Canonizatio sancti Antonini, archiepiscopi Florentini, professoris Ordinis fratrum Praedicatorum Sancti Dominici, cum institutione suae festivitatis pro die II mensis maii, ex constitutione Hadriani VI [2].

Clemens episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Proemium.

Rationi congruit, et convenit aequitati ut ea, quae de Romani Pontificis gratia processerunt, licet, eius superveniente obitu, literae apostolicae super illis confectae non fuerint, suum debitum consequantur effectum.

§ 1. Dudum siquidem felicis recordationis Hadrianus Papa VI, praedecessor noster, pie praemeditans singulos, praesertim aqua regenerationis renatos populos, Propheta docente, misericordias Domini in aeternum cantare decere, magnaque profecto et mirabilia esse opera misericordiae, quibus Salvator noster Iesus Christus in salutem generis humani miserationis huius largissime sese effundere dignatus fuerat, quae, si ab initio creati hominis recensenda forent, nullae humanae linguae ad id sufficere poterant, quia inenarrabile illud erat, quod, cum Deus ipse hominem creasset ad imaginem et similitudinem suam, illi, ut felicitatis aeternae particeps fieri, et in coelesti patria illa consortiis angelorum adscribi posset, benigne concesserat; si datae sibi divinitus legis non contempsisset imperium; neque tamen ipsum, legis huiusmodi trasgressorem factum, passa erat divina clementia penitus interire, quinimmo congruentes exhibere medicinas dignata extiterat, quibus a lege Domini aberrans in certam salutis semitam perduceretur, angelos destinando, qui ei divinam patefacerent voluntatem, ipsumque iusta suaderent et ad implendum divina mandata opportune adiuvarent.

Magna et mirabilia Deus pro humani generis salute operari dignatus est:

Angelos primum destinavit;

§ 2. Mittendo etiam patriarchas gratiae suae spiritu repletos, qui exemplo sui totum humanum genus instruerent ad salutem.

Patriarchas postea misit,

§ 3. Necnon prophetas qui, Spiritu Sancto illuminati, omnibus non praesentia solum beneficia commemorarent, sed futura etiam praedicerent.

Prophetas etiam,

§ 4. Illud vero erat maximum, et cui nullum aliud miserationis opus comparari poterat, quod ipse Dei Filius in persona sua, naturam nostrae mortalitatis assumere, ac ea mysteria, quae de passione et morte sua per sanctorum prophetarum ora praedicata et annunciata fuerant, adimplere, ac per passionem et mortem suam huiusmodi, nos a perpetua morte liberare dignatus fuerat.

Filium deinde proprium.

§ 5. Cumque praedecessor ipse, tot gratiis et beneficiis invitatus ac provocatus, nihil studiosius curare ac efficere, quam Eius voluntati ac mandatis parere atque obedire deberet; ipsisque in illis qui sibi, propter vitae integritatem ac sanctimoniam, dilecti fuerant, et per quos diversa et magna miracula ostendebat, sanctissimum nomen suum glorificari, ipsosque catalogo sanctorum adscribi, et ab universali Ecclesia claris honorum ac laudum praeconiis honorari mandaret; sicut etiam ipsa sancta Mater, Christi Salvatoris nostri huiusmodi sponsa, praedecessorem ipsum docebat, ut fidelium animas superna ac caelesti beatitudine fruentes debita reverentia prosequeretur, quos, dum in humanis adhuc agerent, ipsi Deo acceptos, post autem ab hoc saeculo migrationem, in beatorum numero collocatos et aggregatos esse intelligebat, dum fidelibus aliquo calamitatis genere oppressis, ac eorum suffragia implorantibus, divina omnipotentia in eorumdem coelestis beatitudinis testimonium, miraculose subvenire dignabatur; superna quoque patria illa Ierusalem ita omnium electorum salvatione laetabatur, ut quorum prestantiora erant merita, pro illorum uberioribus praemiis, copiosiora etiam gaudia percipiebat, quod in excessu mentis suae positus Isaias propheta sensisse videbatur, cum diceret: *Exulta et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui Sanctus.*

Leo igitur, agnoscens ipsius Dei nomen glorificari, dum eius sancti venerantur in terris,

§ 6. Praedecessor igitur ipse dicendum putavit: Exultent omnes angelorum chori, qui, de evacuatarum sedium repletione soliciti, humiles corde ac bonis et sanctis operibus praecellentes, per virtutum gradus, in beatas illas mansiones, unde superbi corruerant spiritus, perducere gaudent. Exultent quoque animae iustorum, qui, Christi vestigia sequuti, vitae huius stipendiis emeriti, ac mundi illecebris omnibus superatis, coelesti regno tandem perfrui meruerunt, et etiam tunc numerosiore coelestium civium populo laetarentur. Exultet universum coelum laudibus, resultet terra gaudiis, cum sanctorum editio laetitiam habeat plurimorum. Siquidem fidei zelus exigebat, ac iustitiae pietas postulabat ut quod pro salute plurimorum gerebatur, communibus ubique gaudiis et plausibus celebraretur. Praecipue vero praedecessor ipse etiam putavit exultare debere pontificum beatorum coetum et sacram illam doctorum concionem, inter quos sanctus Antoninus, postquam ex hac lacrymarum valle ad coelestem illam, quae sursum est Ierusalem (vocante ipsum Domino) migraverat, tamquam novum sydus gloriose micabat et fulgebat. Cumque eiusdem Antonini, archiepiscopi Florentini, ex civitate Florentiae oriundi, Ordinis Praedicatorum, vitae excellentia, casti mores, fructuosa praedicatio ac sanctissimorum operum perpetua coruscatio toti fere orbi nota esset, et ab omnibus praedicaretur, nos, tunc in minoribus constituti et tituli Sancti Laurentii in Damaso, tunc Sanctae Mariae in Dominica, diaconus, qui, ex concessione apostolica, ecclesiae Florentinae praesse dignoscebamur, et dilectus filius noster, tunc ipsius praedecessoris, Thomas tituli Sancti Sixti, tunc Ordinis Praedicatorum generalis magister, presbyter, cardinales, ac tunc priores libertatis et vexillifer iustitiae populi Florentini, necnon archidiaconus et dilecti filii capitulum

Ideo S. Antoninum catalogo Ss. ascribere cogitavit, sicut apud eum pro canonizat. ustatum fuerat.

1 Exclusis extremis. 2 Bullam hanc multis expurgavimus mendis, adhibito *Bullario Dominicano* P. Ripoll nec non Raynaldo in *Continuat. Baronii* (n. 1.).